

52545

52545/121

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XXII.

Fasciculus 1.

BESENYEI LAJOS

**Szerződésszegési szankciók egyes kérdései
a szállítási szerződések körében**

SZEGED
1975

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XXII.

Fasciculus I.

BESENYEI LAJOS

**Szerződésszegési szankciók egyes kérdései
a szállítási szerződések körében**

SZEGED
1975

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, ANTAL FONYÓ, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI, KÁROLY NAGY, ELEMÉR PÓLAY

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, FONYÓ ANTAL, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS, NAGY KÁROLY, PÓLAY ELEMÉR

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

1. A HIBÁS TELJESÍTÉS KÖRÜLHATÁROLÁSA¹

Abból az általános és közismert tételből kiindulva, hogy a szerződések egyik alapvető célja és mozgóatója a szükségletek kielégítése, következik, hogy a szerződések teljesítéseként átadott szolgáltatásoknak olyanoknak kell lenni, amelyek alkalmasak a célbavett szükségleteknek a kielégítésére, vagyis rendeltetésszerűen használhatók és kielégítik azokat az egyéb követelményeket, amelyekre a jogosult a szolgáltatással szemben támaszthat.

Ahhoz, hogy a szerződések ezen feladatukat megoldhassák, többek között az szükséges, hogy a szerződések útján lebonyolódó árucserékben megfelelő minőséggel rendelkező áruk szerepeljenek. Ennek az elvnek a megvalósulása érdekében — figyelemmel arra is, hogy a rossz minőségű árura fordított költségek népgazdasági szinten mindenképpen kárként jelentkeznek —, széles körű, több jogágat is érintő szabályrendszer van, amelyeknek a végső célja a megfelelő minőség biztosítása.

Így a minőségvédelemmel a polgári jog mellett foglalkozik elsősorban a büntetőjog és az államigazgatási jog, természetesen a maga sajátos eszközeivel. Ennek a ténynek a hangsúlyozása azért szükséges, mert amikor a minőségvédelem polgári jogi eszközeit, illetve a nem megfelelő minőségű szolgáltatások polgári jogi szankcióit vizsgáljuk, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a megfelelő minőség biztosítását szolgáló polgári jogi szankciók mellett vagy adott esetben helyett, más jogági szankciókat is alkalmazni lehet, esetleg kell. A minőségvédelem jogi szabályozását vizsgálva elsősorban mindig a komplex jogi szabályozásból kell kiindulni és azon belül kell törekedni arra, hogy az egyes jogágak által adott szabályozás optimális határfokot érjen el. Az, hogy a termékforgalomban mindig megfelelő minőségű termékek kerüljenek, nemcsak jogi szabályozás kérdése, hanem elsősorban biztosítani kell ennek gazdasági előfeltételeit is. Ebből következően a minőség biztosítására szolgáló jogi szabályok megkonstruálásánál tekintettel kell lenni a gazdasági viszonyok által determinált lehetőségekre is.

Témánk szempontjából elsősorban nem azok a jogszabályi rendelkezések a relevánsak, amelyek közvetlenül minőségi előírásokat tartalmaznak, hanem azok, amelyek a nem megfelelő minőségű szolgáltatások esetén fejtik ki hatáskukat, vagyis az ilyen magatartásokat szankcionálják. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy ezeknek a szabályoknak a célja elsősorban annak biztosítása, hogy a megrendelők végső soron olyan szolgáltatást kapjanak, amelyekkel szükségleteiket ki tudják elégíteni és csak ezen fő feladat megvalósításán keresztül

¹ A jelen tanulmány egy részét képezi a szocialista szervezetek közötti termékforgalmi szerződések szankciós rendszere, különös tekintettel a szállítási szerződésekre c. téma kidolgozásának. A tanulmányban a szerződésszegések köréből elsősorban a hibás teljesítést és az ehhez kapcsolódó szankciókat tesszük részletesebb vizsgálat alá.

fejtenek ki olyan hatást, amely a termékgalmazót arra ösztökéli, hogy jó minőségű dolgot szolgáltatson.

Ahhoz azonban, hogy az idevágó rendelkezést tüzetesen szemügyre vehessük, elsősorban annak körülhatárolása szükséges, hogy mikor beszélhetünk hibás teljesítésről. A hibás teljesítés pontos fogalmi meghatározása nem képezheti a jogalkotás feladatát, annál is inkább, mert a szerződési diszpozitivitás elvéből következően az idevágó esetek olyan nagyszámú variációja fordulhat elő, amit jogalkotási szinten kifejezni nem lehet, de mindjárt hozzá is kell tenni, hogy nem is szükséges. A hibás teljesítést a Ptk. XXV. fejezete, illetve az 1/1966. (II. 14.) Korm. sz. rendelet (továbbiakban: Sz. R.), 40—43. §-ai szabályozzák.

A Ptk. a hibás teljesítéssel kapcsolatban is tartózkodik az egyes intézmények fogalmi meghatározásától és csak a hibás teljesítés jogkövetkezményeit tárgyaló rendelkezések között találkozunk olyan utalásokkal, amelyből következtetések vonhatók le arra, hogy mikor alkalmazhatók a hibás teljesítés szabályai. A Sz. R. 40. § (1) bekezdése is csak annyit mond, hogy „Ha az átadás, illetve a kárveszély átszállásának időpontjában a szolgáltatás tárgyának nincsenek meg a törvényes vagy szerződéses kellékei, a megrendelő választhat...” Ebből következően a joggyakorlatra és a jogtudományra háruló feladat a hibás teljesítés körének a megvonása.

Kemenes a hibás teljesítés főbb csoportjaként a következőt említi:^{1/a}

„1. A szolgáltatás fogyatékos volta a rendeltetésszerű használatot biztosító, előírt vagy egyébként megkívánt kellékek hiánya, vagy hibája folytán (legáltalánosabb értelemben vett és alapesetként kezelt minőséghibás, illetve kellékhibás szolgáltatás).

2. Mennyiségi hiány (pl. a játékdobozban kevesebb dobókocka van).

3. Az ún. aluid szolgáltatás, amikor a nyújtott szolgáltatás önmagában ugyan hibátlan, de a szerződési kauzára (célra) figyelemmel nem tölti be a szerződési érdeket (pl. színes felvételek készítésére alkalmas fényképezőgép helyett egyszínű képeket felvevő készülék).

4. A minőség tanúsítását, védelmét, illetve a termék jobb felhasználhatóságát biztosító adminisztratív kötelezettségek megszegése (minőségi bizonyítvány, használati, kezelési utasítás stb. nyújtásának elmulasztása, vagy ezek hibái).

5. Az ún. nem komplett szolgáltatások (oszthatatlan szolgáltatásnak a rendeltetésszerű szerződési cél betöltése szempontjából lényeges résznek a hibája).” Kemenes említi, hogy míg az 1—2. alatti variánsok általában ismertek, a 3—5. alattiak vonatkozásában találkozni lehet eltérő állásponttal. A gazdasági döntőbizottság gyakorlatának vizsgálata azt mutatja, hogy a hibás teljesítés előfordulási esetei a Kemenes által említett öt variáns valamelyikébe mindig besorolható, továbbá a 4. alatt említett esetcsoportra tartozó hiányosságokat szerződésszegésnek, illetve hibás teljesítésnek tekintik.²

Találkozni lehet olyan esettel is, amikor a döntőbizottság a szállítóra nézve szigorúbb — jótállási felelősségét állapította meg azért, mert nem adott a szol-

^{1/a} Zárójelentés a vásárlók, fogyasztók, felhasználók minőségi kifogásaira vonatkozó jogi rendezés érdekében végzett vizsgálatról. 1972. Sokszorosítás. II. köt. 33—34. old. A jelentést készítette: Kemenes Béla (továbbiakban: Kemenes: Zárójelentés).

² Pl. Gazdasági Döntőbizottság joggyakorlata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1970. 363. old. 1161. sz. jogeset; 348. old., 571. sz. állásfoglalás; 368. old., 1164. sz. jogeset; 371. old., 1167. sz. jogeset; Legfelsőbb Bíróság 30 325/1973. sz. ítélet.

gáltatással együtt megfelelő tájékoztatást.³ Még ha vitatható is, hogy a kötelező jótállás esetét ilyen széles körre kiterjesztik, helyeselendő a határozatban megnyilvánuló tendencia, nevezetesen, hogy a megfelelő minőség biztosítására törekszik a gyakorlat.

Ami most már az egyes hibás teljesítési eseteket illeti, a hibás teljesítés megállapíthatósága az 1. alatt említett esetcsoportban jelenthet és jelent is a legtöbb problémát. Míg ugyanis a 2—5. alatti esetekben a szerződésszegés ténye rendszerint nyilvánvalóan jelentkezik, addig az 1. alatti variánsnál problémát jelenthet annak eldöntése, hogy a 'szolgáltatásnak megvan-e a rendeltetésszerű használatot biztosító vagy más kikötött kelléke.

A *törvényes kellék* legáltalánosabb értelemben azt jelenti, hogy „a szolgáltatás a jogosult szerződéssel biztosított érdekének kielégítésére alkalmas legyen”.⁴ A rendeltetésszerű használhatóságot biztosító kellékek igen sokfélék, meghatározásuk éppen ezért nehézkes. Körülhatárolásuk általában kétféle módon valósítható meg:

a) az adott termékre vonatkozó kötelező szabvány vagy más minőségi előírásban,

b) ennek hiányában, az általános tapasztalat alapján a használhatósághoz szükséges minőségi tulajdonságok meghatározásával.

Ezzel szemben a *kikötött kellék* magába foglalja a dolognak mindazon tulajdonságait — sokszor a rendeltetés használatot nem is érintő minőségi előírásait —, amelyeket a felek a szerződésben kikötnek. A hibás teljesítés megállapítása szempontjából a jogi következményeket illetően nincs különbség tekintetben, hogy a szolgáltatásnak törvényi vagy kikötött kelléke hiányzik. Gyakran előfordul, hogy a kikötött kellék is a szolgáltatás használhatóságával van összefüggésben vagy a kikötött kellék a terméknek a szabványban előírt minőségi tulajdonságának magasabb mércéjét tartalmazza. Ilyenkor természetes, hogy a szolgáltatás minőségét a szerződés tartalma szerint kell megállapítani.

Abban az esetben, ha az adott szolgáltatásra nézve nincs szabvány és a felek a szerződésben nem vesznek fel semmilyen minőségi előírást, az esetleges minőséghibás szállítás ténye akkor is megállapítható.⁵ Ez az eset viszont felveti azt a további kérdést is, hogy ilyenkor alkalmazható-e a Ptk. 288. §-nak az a rendelkezése, amely szerint „Ha a felek a szerződés fajta és mennyiség szerint megjelölt tárgyának minőségét nem határozták meg, a forgalomban szokásos jó minőségű dologgal kell teljesíteni.”

Az, úgy vélem, vitán felül áll, hogy elvileg a Ptk. ezen rendelkezése alkalmazható, mivel a Sz. R. ebben a kérdésben nem tartalmaz rendelkezést. Ami az alkalmazhatóság érdemi részét illeti, nevezetesen, hogy a Ptk. 288. §-nak segítségével a probléma megoldható-e, az a véleményünk, hogy igen.

Az irodalomban némileg eltérő álláspontot Görgey fejt ki,⁶ amikor azt mondja, hogy „a kiegészítő szabály — mármint a Ptk. 228. §-a alkalmazásra nem kerülhet egyszerűen azért, mert a meghatározásra vonatkozó tételes rendelkezések a szállítási szerződések körében olyan magas követelményeket támasztanak, amelyek azt — talán az egy. osztályos termékek kivételével — kizárják”. A későbbiek során kifejti a szerző, hogy számolni kell olyan esetekkel, amikor

³ I. m. 363. old. 1161. sz. jogeset.

⁴ Eörsi: Kötelmi jog általános rész. Tankönyvkiadó. Bp. 1970. 135. old.

⁵ Gazdasági Döntőbizottság joggyakorlata. 356. old. 1153. sz. jogeset.

⁶ Görgey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1965. 87. old.

a szolgáltatás tárgya nincs megfelelően megállapítva és ilyenkor kell a hibás teljesítés kérdésében állást foglalni. Görgey szerint ilyenkor kétféle lehetőség van:

a) a szolgáltatás nem igényli a minőségi meghatározást, vagy

b) megfelelő értelmezéssel kimutatható, hogy a határozatlanság csak lát-szólagos, mert a szerződés egyéb összefüggéseiből megállapítható, hogy a felek milyen minőséget kívántak a szerződésben kikötni. Logikailag harmadik lehetőség, hogy a felek megállapodása semmis és ezért vetődik fel a kérdés, hogy milyennek kell lenni a szolgáltatásnak.

Az természetes, hogy ha valamilyen jogi norma meghatározza a szolgáltatás minőségét a kiegészítő szabály alkalmazására nem kerülhet sor, mert akkor az adott jogi normát kell alkalmazni. Az is természetes, hogy ha a felek egyéb szerződési nyilatkozataiból, illetve a szerződés egyéb rendelkezéseiből megállapítható a szolgáltatás minőségi meghatározottsága, akkor a szerződés szerint kell eljárni.

A fenti koncepció ott nem pontos, hogy az említett két variáns mellett, harmadikként előfordulhatnak olyan esetek, amikor sem valamilyen jogi norma, sem pedig a szerződés egyes rendelkezései nem adnak megfelelő útmutatást. Ilyenkor kell az említett kiegészítőszabályt alkalmazni. A KGDB korábban már idézett 1153. sz. jogesetében⁷ — ahol bútorlapok minőséghibás szállítása volt a per tárgya —, kimondotta „A terméknek külön jogszabályi előírás vagy szerződési kikötés hiányában is meg kell felelnie annak a célnak, amelynek eléré-sére a szerződést megkötötték.” Hasonló módon ugyanezt az elvet mondja ki a Legfelsőbb Bíróság Gf. 30 177/1973. sz. ítéletében, ahol betoncsövek minőségi vitája volt a per tárgya és a szállító alperes arra hivatkozott, hogy szabvány és kötelező hatósági előírás hiányában nem lehet törvényes kellekhiba miatt szava-tosi felelősségét megállapítani. A cél megvalósítása — adott esetben a bútor előállítás — magában nem elégséges, hanem az is szükséges, hogy olyan alap-anyagokat szállítsanak, amelyből jó minőségű bútort lehet előállítani. Ilyen és ehhez hasonló esetekben a Ptk. idézett kiegészítő szabálya feltétlenül jól alkalmazható. Az idézett szabály természetszerűleg keretrendelkezés, mert az egyes fajtákon belül a „jó minőség” nyilvánvalóan mást és mást jelent és a bírósági gyakorlatnak kell a keretrendelkezést megfelelő tartalommal kitölteni. Abban igaza van Görgeynek, hogy az ilyen felhatalmazás „igen veszedelmes elkan-dozásokra vezethet”, de szabad legyen ezzel szemben arra hivatkozni, hogy a polgári jogi szabályozásnak igen sok esetben sajátossága a keretrendelkezés, ahol hasonló veszélyeknek a lehetősége fennáll. A Legfelsőbb Bíróságnak azon-ban módjában áll megfelelő iránymutatással a helyes gyakorlat kialakítását elősegíteni.

A szabvánnyal összefüggésben még egy kérdést kell megemlíteni. Arról az esetről van szó, amikor az adott szolgáltatásra nézve van ugyan érvényes szab-vány, a szállító azonban a szabvány betartása alól felmentést kapott. Egy ilyen ügy kapcsán mondotta ki a KGDB,⁸ hogy az a tény, hogy a szállító a szabvány-ügyi hatóságtól a kötelező szabvány betartása alól felmentést kap, nem hat ki a felek polgári jogi jogviszonyára, vagyis egyéb szerződési kikötés híján a szál-lító köteles a szabványnak megfelelő minőségű szolgáltatásra.

A kellekhiány megállapíthatóságának sajátos formáját, illetve előfordulha-

⁷ L. 5. sz. jegyzetet.

⁸ Gazdasági Döntőbizottság joggyakorlata. 361. old. 1158. sz. jogeset.

tóságát veti fel Farkas.⁹ A probléma lényege a következő. Új termék esetén, amelyekre nézve nincs még szabvány, de megfelelő gyártásismeret sem alakult még ki, az előállító vállalatok ún. gyártásismertetőt adnak ki, amelyben mintegy bemutatják a terméket, közlik a termék műszaki paramétereit, felhasználási lehetőségeit stb. Erre a termékre később kötött szerződésben a felek a termék felhasználhatósági körét nem veszik bele, hanem csak a műszaki paramétereiket. A szerződés alapján teljesített szolgáltatás a kikötött műszaki jellemzőkkel rendelkezik (szilárdság, kopásállóság stb.), de a gyártmányismertetőben jelzett felhasználási lehetőség nincs meg.

A szerző következtetései szerint, ha a gyártmányismertető konkrét felhasználási lehetőséget ígért, annak ellenére megállapíthatónak tartja a hibás teljesítést, hogy a termék a szerződésben foglalt kikötéseknek megfelelt. Akkor viszont, ha a gyártmányismertető csak általánosságban jelezte felhasználási lehetőségét és a termék azok közül valamelyiknek nem felel meg, pl. azt mondja, hogy általában mindenféle faanyag ragasztására szolgál és kiderül, hogy egyfelét sem ragaszt, akkor maximálisan a szerződés megtámadására lát lehetőséget.

A felvetett probléma is jól példázza, hogy annak megállapítása, hogy a szolgáltatás mikor minősül hibás teljesítésnek, igen összetett feladat. Sokszor, mint jelen példában is elsősorban a szerződés tartalmának pontos meghatározása szükséges, mert csak ehhez vetítetten lehet állástfoglalni abban a kérdésben, hogy a teljesített szolgáltatás szerződésszerű-e vagy sem.

Még a mennyiségi hiánynak hibás teljesítésként való értékelhetőségével kapcsolatban szükségesnek látszik néhány megjegyzés. Tudomásom szerint ennek az elvnek első kimondására az egalizált zsákokban vagy más egalizált csomagolásban szállított termékek mennyiségi hiánya esetén került sor, azon helyes indok alapján, hogy az „Egalizált . . . csomagolásban szállított áru mennyiségi hiánya az áru rendeltetészerű felhasználását, illetőleg értékesítését károsan befolyásolja, s alkalmas arra, hogy az egységesített csomagolásba vetett bizalmat megrendítse . . . Az egalizált csomagolás az illető áru forgalmi egységének minőségi jellemzője, ezért az egalizált mennyiséget az áru csomagolási egységével szemben támasztott minőségi követelménynek kell tekinteni.”¹⁰ Ez a gyakorlat odáig ment, hogy abban az esetben, amikor tartálykocsiban szállítottak árut, és annak szennyezettsége miatt az egész küldemény nem volt lefejthető, akkor is hibás teljesítést állapítottak meg késedelem helyett.¹¹ Ez azért érdemel említést, mert tipikusan osztható szolgáltatásról volt szó, ahol a késedelem, ha nem is helyesen, de kézenfekvőbbnek látszott. A bíróságnak ez a gyakorlata megfelel annak a tényleges helyzetnek, hogy a szolgáltatás minőségét végső soron mennyiségi jellemzők adják. Ebből fakadóan viszont ügyelni kell arra, hogy csak az olyan „mennyiségi hiányokat” tekintsük hibás teljesítésnek, ahol a mennyiségi meghatározottság szoros kapcsolatban van a szolgáltatás minőségével.

⁹ Farkas: Felelősség a gyártmányismertetőért. Döntőbíráskodás. 1967. 338—342. old.

¹⁰ Gazdasági Döntőbizottság joggyakorlata. 349. old. 34. sz. elvi határozat.

¹¹ Legfelsőbb Bíróság Gf. 30 013/1973. sz. ítélete.

2. A HIBÁS TELJESÍTÉS OBJEKTÍV ALAPÚ JOGKÖVETKEZMÉNYE — KELLÉKSZAVATOSSÁG

Abban az esetben, ha a kötelezett által nyújtott szolgáltatás valamilyen oknál fogva hibás teljesítésnek minősül, a szállítót — amennyiben fizikai hibáról van szó — kellékszavatosság terheli.

A kellékszavatossággal kapcsolatos első és igen fontos elvi kérdés, hogy a kellékszavatosság beletartozik-e a felelősség körébe vagy nem. Az idevágó nézetek egyáltalán nem mondhatók tisztázottaknak.¹²

A kellékszavatosságnak a felelősség körébe való vonása vagy nem odaváló tartozás kérdését jelen tanulmányban nem tekinthetem feladatomnak, mert ez a felelősség funkciójának teljes kérdéskörét vetné fel, ami viszont túlnőne a tanulmány keretein terjedelemben és arányokban egyaránt. Mivel a kérdés elsősorban jogelvi és csak másodsorban gyakorlati probléma, úgy vélem nem következhet belőle a mondandóm érthetőségét zavaró körülmény, ha e helyütt minden indokolás nélkül kijelentem, hogy az ellentétes koncepció tiszteletben tartása mellett is felfogásom szerint a kellékszavatosság a polgári jogi felelősség körébe tartozik.

a) A kellékszavatosság jogalapja

A jogirodalom egységesen a kellékszavatosságot objektív alapú jogkövetkezményként tárgyalja, ami a tételes szabályozásnak is megfelel. A korábbiakban utalás történt arra, hogy a megfelelő minőségű szolgáltatásokhoz alapvető fontosságú érdekek fűződnek. Éppen ezért indokoltnak kell tartani az olyan jogi rendezést, amely a kötelezett felróhatóságától függetlenül a hibás teljesítés tényéhez fűzi azokat a jogkövetkezményeket, amelyeknek az a végső céljuk, hogy a szerződések funkciójukat betölthessék, illetve, ha olyan súlyos hibáról van szó, hogy a szerződési érdek megvalósítása lehetetlen, akkor a szerződéses viszony felszámolásra kerüljön.

Amennyire egységes a jogirodalom abban, hogy a kellékszavatossági jogok objektív alapúak, annyira eltérőek a nézetek abban a kérdésben, hogy feltétlen felelősségről van-e jelen esetben szó vagy nem. Itt mindjárt meg kell jelezni, hogy ez a kérdés elsősorban az állampolgárok egymás közötti szerződéseit szabályozó ptk.-beli rendelkezésekkel van összefüggésben, és a Ptk. 305. § (4) bekezdésének azon rendelkezése okoz zavart, mely szerint „A kötelezett a szavatosi felelősség alól mentesül, ha a jogosult a hibát a szerződéskötéskor ismerte.” Mivel a Sz. R. ilyen vagy ehhez hasonló rendelkezést nem tartalmaz, ez a kérdés a szállítási szerződések területén nem igen vetődhet fel.

A kérdéssel ennek ellenére e helyütt is kell foglalkozni, mert csak így lehet egyértelműen állást foglalni abban, hogy a szállítási szerződések körében érvényesülő kellékszavatossági felelősség speciális-e az állampolgárok szerződesei-

¹² Csak néhány ellentétes álláspontot említünk: Eörsi: A jogi felelősség alapproblémái, a polgári jogi felelősség. Akadémiai Kiadó. Bp. 1961. 274. old. Ellentétes nézet ugyanezen könyv vitája során Kemenestől. Ism. Horeczki: Jogtud. Közl. 1964. 256—260. old. Nem tekinti felelősségnek Asztalos: Polgári jogi szankció. Akadémiai Kiadó. Bp. 1966. 317—38. Ellenkező: Görgyey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 140—142. old., valamint Józsa: A kellékszavatosság vitás elvi kérdéseiről. Jogtud. Közlöny 1968. 603—610.

nél alkalmazott kellékszavatosi felelősséghez viszonyítva, legalábbis, ami a felelősség feltétlen vagy nem feltétlen voltát illeti. Ugyanis, ha speciális alakzatról van szó, akkor kutatni kell az eltérés indokát. A kérdéssel való foglalkozást indokolja továbbá az a körülmény is, hogy mivel a szállítási szerződések joganyagának mögöttes jogterülete a Ptk., a Sz. R.-ben nem szabályozott kérdésekben a Ptk. rendelkezései alkalmazhatók. Amennyiben tehát a kellékszavatosság Ptk.-beli szabályai nem minősülnek feltétlen felelősségnek, szóba jöhet a kimentés lehetősége a szállítási szerződések területén is, annak ellenére vagy éppen azért, mert a Sz. R. ezt a kérdést nem rendezi.

Eörsi—Világhy 1962-ben megjelent Magyar Polgári jog c. tankönyvükben arra az álláspontra helyezkednek, hogy a kellékszavatosi felelősség alól van kimentési lehetőség. Szerintük „a kötelezett akkor mentesül a szavatosi felelősség alól, ha bizonyítja, hogy

a) a kellékhiba a szolgáltatást követően olyan okból keletkezett, amely nem nyúlik vissza a szolgáltatás idejére vagy azt megelőző időre;

b) a kellékhibáról a jogosult már a szerződéskötéskor is tudott, illetőleg a szolgáltatás idejében tudott a hibáról, és azt nem kifogásolta.”¹³ Lényegében azonos álláspontot fejt ki Eörsi 1970-ben megjelent Kötelmi jog általános rész c. jegyzetében.¹⁴

Az idézett állásponthoz nagyban közeli nézetet képvisel Zoltán, aki szintén elismeri a kimentés lehetőségét, de a bizonyítási terhet nem a kötelezettre, hanem a jogosultra helyezi.¹⁵

Ellentétes álláspontot képvisel Kemenes.¹⁶ E nézet szerint dogmatikailag a kellékszavatosság alól kimentésnek nincs helye, mert az idézett mind a két „kimentési körülmény” valójában csak azt jelenti, hogy nem történt szerződésszegés, nincs hibás teljesítés, tehát nem lehet szó felelősségről sem. A szolgáltatásoknak az átadáskor, illetve a kárveszély átszállásakor hibátlanoknak kell lenni. Követelmény, hogy annak ne legyen olyan — akár rejtve maradt „rejtett” hiányossága sem, amely mint hibaforrás későbbi meghibásodást eredményez.¹⁷

Nézetem szerint ez utóbbi álláspont az indokolhatóbb. Helyes az a további álláspont is, hogy a Ptk. 305. § (4) bek.-nek a további fenntartása ennek ellenére célszerű, mert az érdekeltek számára nem mindig nyilvánvaló az, hogy a hiba oka benne volt-e a szolgáltatásban a teljesítéskor, mivel ők csak az „eredményt” tapasztalják. Ezért helyes annak kimondása, hogy nem alapítható igény olyan hibák tekintetében, amelyeknek oka az átvétel után keletkezett.

Mindezekhez csak annyit, hogy helyes volna, ha a jogszabályi rendelkezés is, de lege ferenda az idézett részhez igazodna és nem „mentesülésről” beszélne,

¹³ Eörsi—Világhy: Magyar Polgári Jog I. Tankönyvkiadó. Bp. 1962. 417. old.

¹⁴ Eörsi: Kötelmi jog általános rész. 137. old.

¹⁵ Zoltán: Vállalkozási szerződés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1963. 248. old.

¹⁶ Kemenes: A jótállási rendszer néhány időszerű elvi kérdése. Jogtud. Közlöny 1973. 64—74. old.

¹⁷ Lényegében ugyanerre az álláspontra helyezkedik Józsa, amikor azt mondja, hogy „A Ptk. 305. §-ának (4) bek.-e tehát valójában nem a szavatossági felelősség alóli mentesülést biztosítja, hanem a szavatossági felelősség bekövetkezését zárja ki a szerződéskötéskor a jogosult által ismert hibák tekintetében.” Józsa: A kellékszavatosság vitás elvi kérdéseiről. Jogtudományi Közlöny. 1968. 607. old.

hanem csak kimondaná, hogy milyen esetekben nem lehet szavatosi felelősségre igényt alapítani.¹⁸

A kifejezettkből következően a kellékszavatosi felelősség úgy az állampolgárok egymás közötti szerződéseinél, mint a szállítási szerződéseknél egyaránt feltétlen felelősségi forma, kimentésre lehetőség nincsen.

Amikor megállapítjuk, hogy a szállító kellékszavatosi felelőssége a jogi szabályozás szintjén milyen szigorú felelősség, nem mehetünk el szó nélkül amellett a tény mellett, hogy amennyiben a szállító jogszabály vagy szerződés alapján a szolgáltatott termékért jótállást vállal, akkor az 5/1968. (I. 27.) PM sz. rendelet 2. §-a szerint a jótállási költségek költségfedezetét az árban a megrendelővel szemben érvényesítheti. A hivatkozott rendelkezés a szállító kellékszavatosi felelősségénél azért jelentkezik moduláló hatásként, mert a jótállás körében olyan hibák kijavítása is beletartozhat, amelyekért jótállás hiányában kellékszavatosság alapján is felelős volna. Anélkül, hogy a jótállás és kellékszavatosság egymáshoz való viszonyát e helyütt taglalnánk, annyit jegyzünk meg, hogy a Sz. R. 43. §-a szerint a jótállás alapján támasztható igények azonosak a kellékszavatosság alapján támasztható igényekkel. Így, noha a jótállás meghatározott vonatkozásban kedvezőbb a megrendelőre, a hibás teljesítés jogkövetkezményének jelentős vagyoni következményeit nem a szállító viseli, hanem az adott termék vásárlói.

A megrendelővel szemben érvényesített jótállási költségfedezetnek a mértékét a hivatkozott jogszabály melléklete határozza meg termékfajtánként az ár 0,5—5%-ban, azzal, hogy ha a terméknek nincs hatósági ára, akkor ettől a felek eltérően is megállapodhatnak. Hatósági ár esetében a megadott %-os kulcsok maximumnak tekintendők.

A hivatkozott PM rendelet nem hagy kétséget aziránt, hogy azokban az esetekben, amikor nincs kötelező vagy szerződésileg felvállalt jótállás, akkor az ár meghatározásában költségtenyezőként az esetleges szavatossági igények költségfedezetét beépíteni nem lehet.

Ezáltal az említett rendelkezés a szállító számára — legalábbis a termékek viszonylag jelentős részénél — a kellékszavatosság szigorú felelősségét némileg enyhítheti azáltal, hogy jótállás címén számolhat el szavatosi felelőssége alapján felmerülő költségeket. Igaz ugyan, hogy ezen többlet-árbevételből elsősorban a jótállás „többlet-felelősség” költségeit kell fedezni, de a szavatossági és jótállási esetek részbeni egybeesése folytán a kedvezmény lehetősége fennáll. Az említett PM rendelet indokoltságával, gazdaságpolitikai célkitűzésével a jótállás c. részben fogok foglalkozni.

b) A szerződésszerűség vizsgálatának időpontja

Eddigi fejtegetéseinkből kitűnően, ha a szállító hibás dolgot szolgáltat, azért feltétlen felelősséggel tartozik. A tétel megfordítva: ahhoz, hogy a szállítót ne terhelje ilyen súlyos felelősség, hibátlan dolgot kell teljesítenie. Önként adódik azonban a kérdés, hogy melyik az az időpont, amikor a szolgáltatásnak hibátlanul kell lenni. A kérdésre adott válasz a kellékszavatosság egyik kulcskérdése, mert ez dönti el, hogy szavatosi felelősségről szó lehet-e vagy sem.

¹⁸ Kemenes: Zárójelentés II. köt. 40. old. Azonos álláspontra helyezkedik *Tóthné*: A szállítási szerződések szankciós rendszere. Acta Juridica et Politica. Tom. XIII. Fasc. 8. 34. old.

A Sz. R. 40. § (1) bekezdése azt mondja: „Ha az átadás, illetve a kárveszély átszállásának időpontjában a szolgáltatás tárgyának nincsenek meg a törvényes vagy szerződéses kellékei, a megrendelő választhat...” A jogszabály nem ad egyértelmű eligazítást, alternatívaként a termék átadása időpontját vagy a kárveszélyviselés átszállásának az időpontját említi.

A két időpont meghatározása viszont nyilvánvalóan azzal van összefüggésben, hogy több olyan esettel találkozunk, amikor nem történik meg a dolognak az átadása, ennek ellenére a kárveszély már átszáll a megrendelőre (pl. jogosultti késedelem). Találkozunk viszont olyan esettel is, hogy az átadás megtörtént ugyan, de nem teljesítésként és a kárveszély nem szállt át (pl. előszállítás esetében). Az előforduló esetek többségében azonban az átadás és a kárveszély átszállása egybeesik. Természetesen abban az esetben, amikor fuvarozó közbejöttével történik a termék továbbítása a megrendelőhöz, „átadás” alatt nem a fuvarozónak történő átadást, hanem a fuvarozó által a megrendelőnek való átadást tekintjük relevánknak. A Sz. R. 40. §-nak ilyen értelmezése mellett a bíróságnak meg van a lehetősége arra, hogy az adott tényállástól függően a megfelelő időpontot megállapítsa.

Az irodalomban Görgey veti fel,¹⁹ hogy a szerződésszerűség vizsgálatát indokolt volna a kárveszély-átszálláshoz kötni.

Noha a jelenlegi szabályozás alapján a kérdés megnyugtatóan megoldható, abban feltétlenül igaz van a szerzőnek, hogy az „átadás időpontjának” a kihagyása sokkal egyértelműbbé tenné a szabályozást, úgy is mondhatnánk, hogy megőrizné a jelenlegiből mindazt, ami jó és egyben kizárná az esetleges helytelen értelmezésnek még a lehetőségét is. A szerződésszerűség vizsgálatának a kárveszély átszállásának időpontjához való kötése mellett egyértelműbben lehet állást foglalni, hogy a szállítót kellékszavatosság vagy csak esetleg kártérítési felelősség terheli. A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a Ptk. a szolgáltatás szerződésszerűségét egyértelműen az átadás időpontjában kívánja meg.²⁰ Noha nem tekintjük feladatunknak a Ptk. szavatossági felelősségének beható vizsgálatát, megjegyezzük, hogy a szállítási szerződésnél a kifejtettekkel szemben a Sz. R. megoldását korszerűbbnek és jobbnak tartjuk.

3. KELLÉKSZAVATOSSÁGI JOGOK

A Sz. R. 40. §-a a következő szavatossági jogokat említi: kijavítás, árleszállítás, kicserélés, elállás.

Ha az itt felsorolt szavatossági jogokat összevetjük a Ptk. 305. §-ban foglalt szavatossági jogokkal, akkor azt kell megállapítani, hogy azok lényegében egybeesnek. Az eltérés a két szabályozás között ott jelentkezik, hogy az egyes szavatossági jogok gyakorlásának a feltételei eltérőek, illetve különbség van a szavatossági jogok gyakorlásának módjában.

Általános jellegű eltérés a Sz. R.-hez viszonyítottan, hogy a Ptk. az egyes szavatossági jogokat a szolgáltatás egyedi vagy fajlagos formájához kapcsolja. Az eltérés indokoltságát az a tényleges helyzet adja, hogy a szállítási szerződés tárgyát tekintve ritka kivételként fordulhat csak elő, hogy az egyedi szolgál-

¹⁹ Görgey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 317. s. köv. old. A hibás teljesítés szabályozásának áttekintése. Magyar Jog 1968. 656–663. old.

²⁰ Ptk. 305. § (1) bekezdés.

tatás legyen. Ugyanis szocialista szervezetek egymás közötti kapcsolatában egyedileg meghatározott dologra nézve beálló „tulajdonátszállás” vagy szerződésen kívüli kapcsolat útján (állóeszköz átcsoportosítás, könyvjóváírás stb.) vagy pedig adásvétel formájában valósul meg. Nem igen fordulhat elő, hogy a szállító ne tudná még egyszer előállítani vagy beszerezni a terméket.²¹

Az esetleg kivételként előforduló egyedi szolgáltatást pedig mint atipikusat a jogi szabályozás szempontjából figyelmen kívül lehet hagyni. A teljesség kedvéért azt is meg kell jegyezni, hogy a szavatossági jogoknak egyedi-fajlagos szolgáltatás megkülönböztetés szerinti gyakorlása lényegében az objektív valószínűséghez tartozik. Magától értetődő, hogy a szerződésben egyedileg meghatározott dolognál nem jöhet szóba a kicserélés. Így végeredményben technikai, szervezési kérdésnek minősíthető, hogy az egyes szavatossági jogokat a szolgáltatás fajták szerint differenciáljuk-e vagy sem.

Ugyancsak általános jellegű eltérés a két szabályozás között, hogy míg a Ptk. az egyes szavatossági jogokat a hiba jellegétől (alkalmatlan, kellékhányos) teszi függővé, addig az Sz. R.-nél a különbségtétel nem jelentkezik olyan élesen.²² Ez egyrészt összefüggésben van azzal a már említett körülménnyel, hogy a szolgáltatás egyedi vagy fajlagos megkülönböztetése a szállítási szerződések területén nem indokolt, másrészt pedig helyes jogszabályértelmezéssel mindkét szabályozásnál ugyanarra az eredményre lehet jutni, mert az alkalmatlanság ugyanúgy, „logikailag” kizárja pl. a kijavítási mint az egyedi szolgáltatás a kicserélést.

u) Kijavítás

A szocialista jogirodalomban és joggyakorlatban egyértelmű állásfoglalás van a tekintetben, hogy a kijavítás iránti igény a kellékszavatosság körébe tartozik. Anélkül, hogy a kérdés körül kialakult elméleti viták történeti fejlődésének bemutatására vállalkoznánk, csak arra utalunk, hogy a tételes szabályozás szintjén a magyar polgári jogban első ízben a szállítási szerződések területén nyert szabályozást a kijavítás, mint kellékszavatossági igény. A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy Császár²³ a kötelmi jog általános szabályaiból levezethetőnek tartja a kijavítás jogát, de csak önkéntes alapon és nem tartja lehetségesnek ezt a kötelezettség szintjére emelni.²⁴

Ami a kijavításnak, mint kellékszavatossági jognak a létalapját és jogpolitikai célját illeti, Görgy álláspontja szerint a „szállítási szerződéseknél a kijavításnak mint kellékgigénynek érvényesülésére döntően a tervszerű arányos fejlődés és a szükségletkielégítés gazdasági törvénye, valamint a tervteljesítés és a gazdaságosság követelménye végül a tulajdon hatásvédelme gyakorolhatást”.²⁵

A Ptk. miniszteri indokolása a kijavításnak a szavatossági jogként való sza-

²¹ Tóthné: A szállítási szerződések szankciós rendszere. 34. old.

²² A hiba jellege csak akkor meghatározó, ha alkalmatlan szolgáltatásról van szó, feltéve, hogy a hiba hat hónap alatt nem volt felismerhető. Ilyenkor a szavatossági idő három év [Sz. R. 41. § (2) bek.].

²³ Császár: Kellékszavatosság és felelősség. Szemináriumi Dolgozatok 1942—43. II. kötet. Pázmány Péter Tud. Egyetem Jogi Karának szemináriumi Gyakorlatai. Pécs, 1943. 57. s. köv. old.

²⁴ A kijavításnak kellékszavatossági igényként való elismerésére további részletek. L. Görgy: A kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 423. s. köv. old.

²⁵ Görgy: I. m. 432. old.

bályozását a reális teljesítés elvével hozza kapcsolatba. „A javaslat azonban a reális teljesítés védelmében adásvétel esetén is előtérbe helyezi a kijavítás vagy kijavíttatás esetét; és ezzel a szerződési érdek kielégítésének biztosítását szolgálja, összhangban a szavatosság jogpolitikai alapjaival...”²⁶

Úgy véljük, hogy a két nézet között nincs ellentmondás, csak a kérdésnek két különböző oldalát hangsúlyozzák. A szükségletkielégítés elvének a kiemelése és annak jelenlegi viszonyaink közötti hangsúlyozottabb előtérbe állítása nem jelenti a reális teljesítés elvének az elvetését. A szükségletkielégítés elvének nyomatékos kiemelése a megrendelői oldalon a reális teljesítés elvének a hangsúlyozását is jelenti a szállító oldalán. Ha abból indulunk ki, hogy a szerződések mozgató rugója a szükségletek kielégítése és a megrendelő pedig a szükséglet hordozója, akkor a szükségletek mind teljesebb kielégítésének az irányába hat az, ha a szállító oldalán a reális teljesítést mint követelményt legalábbis azt tágabb értelemben felfogva hangsúlyozzuk.

Csak dogmatikailag igaz az, hogy „post festa már nem lehet reálisan teljesíteni”,²⁷ mert lényegében a hibás teljesítés utólagos kijavításával mégis csak a reális teljesítést szolgáljuk.

A kijavítással kapcsolatban feltétlenül tárgyalni kell a „kijavíttatás” kérdését is. Igen gyakran előfordul ugyanis az a helyzet, hogy a megrendelő érdekét a kijavítás szolgálja leginkább, a szállító azonban a kijavítást nem vállalja, vagy olyan hosszú időre vállalná, amikor már a megrendelőnél érdekműlás állna be. A Sz. R. 40. § (2) bekezdése szerint „Ha a hiba kisebb jelentőségű vagy a szállító a kijavítást a kívánt megfelelő határidőre nem végzi el, a megrendelő a terméket a szállító költségére maga is kijavíthatja, illetve kijavíttathatja.”

Az idézett rendelkezéssel kapcsolatban a gyakorlatban ott jelentkezik probléma, hogy ha a megrendelő anélkül gyakorolta a kijavítást vagy a kijavíttatást, hogy erre joga lett volna, a szállító tartozik-e és ha igen milyen összegű térítéssel?

Noha a jogszabály meghatározza ugyan, hogy a kijavíttatás, illetve kijavítás a megrendelőt mikor illeti meg, nem lehet arra az álláspontra helyezkedni, hogy ha a jogszabályban előírt feltételek hiányoznak, akkor költségtérítés a megrendelőt nem illeti meg. Nem lehet ilyen következtetésre jutni elsősorban azért, mert egy ilyen megoldás a szállítónál jogalap nélküli gazdagodást eredményezne.

Ami viszont a megtérítés mértékét illeti, ilyen esetben a megrendelő nem követelhet többet annál az összegnél, amelyen összegbe ez a szállítónak került volna. Természetesen, ha a megrendelő a kijavítást, illetve a kijavíttatást indokoltan végezte, illetve végeztette el, akkor a felmerült költségeket teljes összegében tartozik a szállító megfizetni.²⁸ A kijavítás vagy kijavíttatás esetén járó megtérítésre szintén a kellékszavatossági felelősség lesz az irányadó, tehát ez az összeg kártérítésnek nem minősülhet, ezért helyes a KDGB azon álláspontra, hogy ha a minőséghibás szolgáltatást a megrendelő maga javítja ki, az ezzel felmerült költségeibe a szállítótól kapott kötbérösszeget nem lehet betudni.²⁹

²⁶ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1959. 232. old.

²⁷ Görgey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 431. old.

²⁸ Azonos álláspontra helyezkedett a KGDB is. A Gazdasági Döntőbizottságok joggyakorlata. 400. old. 1191. sz. jogeset.

²⁹ Gazdasági Döntőbizottságok joggyakorlata 399. old. 1190. sz. jogeset.

Végül pedig, ami a megrendelő által végzett javítás feltételeit, illetve jogosságát illeti, az részint tény, részint pedig mérlegelés kérdése. Az viszonylag egyszerűen eldönthető, hogy a kijavítást a szállító vállalta-e, s ha igen, milyen időre és ez a megrendelő részére megfelelő-e. Problematikusabb lehet az az eset, amikor azon forog a vita, hogy a hiba kisebb jelentőségű-e vagy sem. A vita eldöntése bíróság hatáskörébe tartozik és ésszerű viszonyításnak mutatkozik a kijavítás költsége és a szolgáltatás értéke közötti arány. A kérdés azért nem bír túlzott gyakorlati jelentőséggel, mert a korábban elmondottakból következően a megrendelő jogosulatlan kijavítás esetén is követelhet kijavítási költségeket, legfeljebb nem teljes összegben.

A kijavítással kapcsolatos elvi kérdések közé tartozik, hogy ha a szállító hibásan teljesít és a kijavításnak többféle formája lehetséges, akkor ki határozza meg azt, hogy a kijavítás melyik formáját alkalmazza. Tekintettel arra, hogy a szállító feladata hibátlan dolgot teljesíteni, illetve, ha már hibásat teljesített, akkor azt utóbb hibátlanra kijavítani, az a megoldás látszik helyesnek, hogy a kijavítás formájának a megválasztása elvben és fő szabályként a szállítót illeti meg és a megrendelő nem szólhat abba bele, hogy a szállító milyen formát választ a kijavításra. Természetesen a szállító által végzett javításnak hibátlan szolgáltatást kell eredményezni, mert ellenkező esetben a szerződészegés továbbra is fennáll.

b) A vételár aránylagos leszállítása

A vételár aránylagos leszállításának mint kellékszavatossági jognak az alapját a szerződésekben kötelezően érvényesülő egyenértékűség képezi. Ezen szavatossági jog kapcsán világosan kimutatható az a korábban kifejtett nézet, hogy a kellékszavatosság lényegében feltétlen felelősség. Abban az esetben ugyanis, ha a szállító hibás dolgot szolgáltatott, az szükségképpen csökkent értékű is és így a szolgáltatások egyensúlya megbomlik. Ha ilyen alkalmakkor a kimentésnek lehetőséget biztosítanánk, ez szükségképpen a szolgáltatások egyensúlyi helyzetének a megbontását jelentené.³⁰ Ebből viszont az is következik, hogy a quanti minorisnak mint szavatossági jognak sajátossága az, hogy a szankciós hatása kevésbé érvényesül mint egyéb szavatossági jogok esetében.

Mint utalás történt rá a quanti minoris alapját a szolgáltatások kötelező viszonylagos egyensúlya adja. Amennyiben hibás teljesítés történik, ez szükségképpen csökkent értéket is jelent, tehát, ha a megrendelő a vételárból követel vissza, a visszakövetelt rész ellenkező megoldás esetén a szállítónál jogalap nélküli gazdagodást jelentene. Látszólag tehát nincs szankciós hatás, mert hátrány a szállítót nem éri, mivel a szolgáltatás „értékét” megkapja. Ez a helyzet azonban nem minden esetben áll fenn, hanem csak olyankor, amikor elsősorban mennyiségi hiány okozza a hibás teljesítést, pl.: egalizált zsákokban szállított terméknel a megengedett kálón felüli hiány esetében. Ilyenkor a le nem szállított mennyiség a szállítónál marad, tehát a csökkent ellenszolgáltatás részére nem jelent szankciót.

Az esetek nagyobb részében azonban a szolgáltatás csökkent használhatósága és értéke nem jelenti szükségképpen a termékelőállításra fordított költség

³⁰ Görgey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 439. old.

arányos csökkenését is. Más szóval számos esetben annak ellenére, hogy a termék csökkent értékű, az előállításra fordított költség ugyanolyan nagyságú, mint az azonos hibátlan szolgáltatás előállítási költsége. Ezekben az esetekben viszont a vételár aránylagos leszállítása szankciós hatást fejt ki a szállító oldalán, mert nem a ráfordításának az arányában kapja az ellenszolgáltatást, hanem a szolgáltatás tényleges értékének alapulvételével.

A quanti minorissal kapcsolatos elvi kérdés, hogy hibás teljesítés esetén a vételár leszállításakor a szerződéskori, illetve a teljesítéskori vagy a jogvita elbíráláskori értékviszonyokat kell-e alapul venni. Erre nézve sem a Ptk., sem a Sz. R., sem egyéb jogszabály közelebbi útmutatást nem tartalmaz. Az árleszállítás mértékére nézve elméletileg két módszer alakult ki.³¹ Az *abszolút rendszer*, amely szerint olyan árendedményt kell adni, hogy a fennmaradó vételár megegyezzen a hibás dolog értékével. A *relatív módszer* szerint pedig a vételárát abban az arányban kell leszállítani, amelyben a dolognak a szerződés megkötésekor hibátlan állapotban való értéke a tényleges értékben állott volna.

A kétféle számítási formának csak akkor van gyakorlati jelentősége, ha a szerződés megkötése és a teljesítés, illetve a hibás teljesítés jogkövetkezményei elbírálásának az időpontjában az árak változnak. Ebből következően a gazdaságirányítási rendszer reformja előtti időben a kérdésnek gyakorlati súlya nem igen volt, a hatósági árak széles körű alkalmazása révén. 1968 után megvalósuló gazdaságirányítási rendszer keretei között az árak mindinkább a szabad vagy limitált árforma irányában tolódnak el, ezért a relatív számítási mód alkalmazásának mindinkább gyakorlati súlya lehet. A Gazdasági Döntőbizottsági gyakorlat a *relatív módszert* tette magáévá,³² ami kétségtelenül helyes, mert a szerződéskötés időpontjának figyelmen kívül hagyása visszas helyzetet eredményezhet pl. olyan esetben, amikor a termék ára olyan mértékben emelkedik, hogy az áremelkedés eléri vagy meghaladja a quanti minoris mértékét. Ilyenkor a szállítónak gyakorlatilag nem kellene egyáltalán a vételárból visszafizetni. Persze ugyanez az eset megfordítva a szállító esetleges kétszeres szankcionálását is eredményezheti.

Ami a leszállítás mértékét illeti, a bíróságok elsősorban szakértők véleménye alapján döntenek.

Az árleszállítással kapcsolatos további elvi jellegű kérdés, hogy amennyiben bizonyítást nyer, hogy a megrendelőnek nem származott kára abból, hogy hibás szolgáltatást kapott, mert pl. mint hibátlan terméket továbbadta, abban az esetben kérhet-e árleszállítást. Mindjárt meg kell jegyezni, hogy a jelenlegi bírósági gyakorlat egyértelműen igenlő álláspontra helyezkedik, a kérdés mégis azért érdemel említést, mert korábban a KDB³³ arra az álláspontra helyezkedett, hogy ilyen tényállás mellett árleszállítási igény nem érvényesíthető, mivel a szolgáltatás és ellenszolgáltatás értékegyensúlyában változás nem következett be. E mögött az állásfoglalás mögött kissé talán dogmatikusan csak az egyensúly védelme húzódott meg és nem nyert kellő értékelést az árleszállítás szankciós oldala. Formálisan igaz az, hogy a termék változatlan áron való továbbadása esetén nincs érdeksérelem, azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy több olyan szankció ismert, amelynek az alkalmazásához nem szükséges a

³¹ Görgey: I. m. 440. old.

³² Görgey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 443. old. Gazdasági Döntőbizottságok joggyakorlata. 407. old. 1198. sz. jogeset.

³³ (rég. 143. Elvi Határozatok).

másik félnél bekövetkező érdeksérelem, pl. kötbér. Figyelembe kell továbbá venni azt is, hogy egy ilyen álláspont lényegében két egymástól független jogviszonyt kapcsol össze. Az első jogviszony jogosultja, amikor ezt a jogát érvényesíti, még nem tudhatja, hogy a másik jogviszony alapján, amelyben ő kötelezettként szerepel, fognak-e vele szemben fellépni. Amennyiben ilyen tényállás alapján a gyakorlatilag egyetlen alkalmazható szankció alkalmazását megtagadnánk, akkor egy szerződőszegő magatartás maradna szankcionálatlanul. Igaz ugyan, hogy a szankció alkalmazásával egy nem helyesíthető magatartás marad megtorlatlanul, de ez utóbbi körülmény elsősorban a második megrendelő mulasztásával áll okozati kapcsolatban.

Lényegében azonos álláspontra helyezkedik Görgey is³⁴ annak hozzáadásával, hogy helyénvalónak látná, ha a bíróság gondoskodna „a jogosultnál mutatkozó jövedelmezőségi többlet” elvonásáról.

A korábbi fejtegetésekből kitűnően ilyen elvonásra nem látok kellő alapot. Hibás dolgot hibátlanként csak akkor lehet értékesíteni, ha a jogosult a szolgáltatást nem vizsgálja meg. A gyakorlatban számos eset előfordul, amikor a szállító tudva vagy tudatlanul ugyan hibás dolgot szolgáltat, hibátlan szolgáltatás értékét inkasszálja és a jogosult valamilyen okból (megvizsgálás elmulasztás, hanyagság stb.) nem érvényesíti a szállítóval szembeni igényét. Ha elfogadnánk Görgey álláspontját, akkor minden ilyen esetben gondoskodni kellene a jogosultlanul felvett vételárhányad elvonásáról, ami nemcsak az árleszállításra, hanem a kötbérre, esetleg a kártérítésre is vonatkozna. Ebből az az eléggé tartahatatlanság következne, hogy amikor a bíróság szavatossági igény iránti keresetet adminisztratív mulasztás miatt utasít el, akkor a másik félnél így jelentkező „többlet” elvonásáról is kellene intézkednie.

Természetesen nem azt kívánom ezzel mondani, hogy az ilyen magatartások ellen nem kell harcolni, de ennek a harcnak elsődleges eszköze kell, hogy legyen olyan érdekeltségi rendszer kiépítése, amely mellett a jogosultak a jogaikkal élnek is, vagyis igényeiket érvényesítik. Másodsorban a szignalizáción keresztül, felügyeleti úton kell lépéseket tenni az ilyen, valóban nem kívánatos jelenségek felszámolására.

c) Kicszerelés

A kicszerelésnek mint szavatossági jognak az alkalmazása a reális teljesítés elvével van összefüggésben. A hibás szolgáltatásnak hibátlanra való kicszerelése végeredményben a szerződés eredeti tartalma szerinti megvalósulását jelenti. A kicszerelésnél azonban figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy az előállított termékre már munkaráfordítás történt és így a szolgáltatás kicszerelésével a „hibás szolgáltatás” esetleg teljes egészében veszendőbe megy, amely kárt lehet ugyan a szállítóhoz telepíteni, a kár azonban népgazdasági szinten ettől még kár marad. Természetes azonban, hogy ezt a szempontot nem szabad mindennek elé helyezni, hanem figyelemmel kell lenni a megrendelő azon megalapozott igényére, hogy ő szerződésszerű szolgáltatáshoz akar jutni. A megrendelő ezirányú igényének a kielégítése a népgazdasági érdek szempontjából legalább annyira fontos, mint az, hogy a rendelkezésre álló termelőkapacitás mindig gazdaságosan legyen kihasználva.

³⁴ Görgey: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 447. old.

A két érdek szem előtt tartásának és összeegyeztetésének a következménye az, hogy a Sz. R. szemben a már tárgyalta két szavatossági joggal, a kicserélés jogának gyakorlását meghatározott feltételekhez köti.

A megrendelő részéről a kicserélés csak akkor követelhető, ha a szolgáltatásnak olyan súlyos fogyatékosai vannak, hogy az emiatt rendeltetésszerű használatra *alkalmatlan*. A szállítási szerződések területén tehát a jogszabály a kicserélés lehetőségét harmadik helyre helyezi és e jognak a megrendelő részéről történő gyakorlását meglehetősen szűk területre az alkalmatlanság esetére korlátozza.

Az előzőekben vázoltuk azokat a szempontokat, amelyek a kicserélés jogának a korlátozását indokolják. Okkal vetődik fel azonban a kérdés, hogy a kicserélés követelésének ilyen szűk körre való korlátozása jelenlegi viszonyaink között indokolt-e. Mint arra már több ízben utalás történt, alapvető cél a minőség állandó emelése és a jogi szabályozásnak oda kell tendálnia, hogy állandóan jó minőségű termékek kerüljenek forgalomba. Ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy a fentiek szerint a megrendelőnek — az alkalmatlanság esetét leszámítva — csak a kijavítás, illetve az árleszállítás áll rendelkezésre, mint szavatossági jog, erősen kérdésessé válik, hogy ezek az eszközök elegendők-e. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a körülményt sem, hogy az árleszállítás mindig meghagyja a szolgáltatásban a hibát, tehát a hibás teljesítést nem küszöböli ki, hanem az értékegyensúlyt állítja helyre. A kijavítás ugyan elvileg hibátlanra teszi a dolgot, nagyobb hiba esetén azonban eléggé kétséges, hogy a kijavítás után mennyire lesz a dolog valóban hibátlan. A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a kijavítás mellett, amennyiben a kijavítás nem eredményezi a szolgáltatás teljes hibátlanosságát — lehetőség van az árleszállításra is. Gyakorlati tény viszont az, hogy a javítás után rendszerint maradnak kisebb hibák, amelynek a bizonyítása nagyon nehéz, pl. festékhiba utólagos javítása esetén. Mindehhez járul még az, hogy a jelenlegi szabályozás mellett a rendeltetésszerű használatkal közvetlen kapcsolatba nem álló kikötött kellékek jelentőségét nagymértékben csökkenti, mert ilyen kikötött kellékhány esetén gyakorlatilag csak a kijavítás marad meg és egészen kivételesen a később tárgyalandó elállás.

Ha a jelenlegi szabályozást összevetjük a hatályát veszített 50/1955. MT sz. rendelet 23. § (2) bekezdésével — mely szerint a kicserélésnek az alkalmatlanság mellett az is előfeltétele volt, hogy a szolgáltatás tárgya megfelelően vagy gazdaságosan ki sem javítható —, élesebben szembetűnik a hatályos rendelkezés pontatlansága. A pontatlanság abban áll, hogy az alkalmatlanságra nézve nem ad a jogszabály semminemű eligazítást. Ez ugyan még önmagában nem jelentene túlságosan nagy problémát, mivel az, hogy a termék a szerződéssel célbavett szükséglet kielégítésére alkalmas-e, legfeljebb szakértő közreműködésével viszonylag könnyen tisztázható. A KGDB több állásfoglalása is megfelelő iránymutatással szolgál ilyen esetekre nézve.³⁵

Nagyobbfokú pontatlanságot ott látok, hogy a jogszabály nem rendelkezik az alkalmatlanság és a kijavíthatóság kapcsolatáról. Számos olyan hiba fordulhat elő ugyanis, amelynek következtében a szolgáltatás használhatatlan, ugyanakkor egyszerűen kijavítható, a hiba pótolható. A korábbi fejtegetésekből az következik — noha erről a jogszabály nem szól —, hogy ilyen esetekben nem

³⁵ Döntőbíráskodás 1970. 464. old. 1609. sz. jogeset; 142. old., 1526. sz. jogeset.

lehet az alkalmatlanságot megállapítani, hanem helyes az, ha azt is vizsgáljuk, hogy a hiba kijavítható-e, illetve a kijavítás gazdaságosan elvégezhető-e.

Ilyen értelmezés mellett viszont felvetődik, hogy nem túl szűk-e a kicserélés alkalmazási területe. Ugyanezt a problémát veti fel Görgey is³⁶ és annak a véleményének ad hangot, hogy indokolt volna megengedni azt, hogy a megrendelő szavatossági jogait minden feltétel nélkül gyakorolhassa azzal, hogy meghatározott célszerűségi korlátokat kellene beépíteni. Példaként hivatkozik arra, hogy a fogyasztási cikkek vonalán éppen a kicserélési jognak az előnybe részesítését tapasztalhatjuk.³⁷

Mindent összevetve helyesnek látszana a kicserélési jog alkalmazási lehetőségének a bővítése.

A termelőkapacitások tervszerű és gazdaságos kihasználásának a követelménye nem indokolja a szállítási szerződéseknél a kicserélés jogának ilyen szűk térre való korlátozását. A megrendelői pozíció védelme, ezen keresztül a szükségletek mind teljesebb kielégítése, valamint a minőség állandó emelésére irányuló törekvés indokoltá teszi azt, hogy a kicserélés követelését *súlyosabb* hiba jelentkezése esetén is lehetővé tegyünk. Ilyen megoldás mellett a bíróságnak módjában áll az összes figyelembevehető szempontokat értékelni — akár a kijavítás lehetőségét vagy gazdaságosságát is — adott esetben megtagadhatja a kicserélést, de amikor a hiba valóban súlyosnak minősül, a kicseréléssel hibátlan dolgot juttat a megrendelőnek, és ez egyben a „kicserélés” szankciós oldalát is erősítené. Az általunk javasolt „súlyosabb hiba” fogalmi körülhatárolása nem látszik szükségesnek, mert a bíróság ki tudja alakítani a megfelelő gyakorlatot. Annál is inkább feltételezhető ez, mert a jelenlegi szabályozás is ismeri pl.: a „kisebb jelentőségű hiba” fogalmát³⁸ és a döntőbizottsági, illetve bírói gyakorlat ezt megfelelően alkalmazza is.

A kicseréléssel összefüggésben még a következő kérdéskörre kell kitérni. Amennyiben a szállító a hibás terméket kicseréli, a kicserélés útján adott új szolgáltatás tekintetében a megrendelő helyzetében áll-e be változás az első teljesítéshez viszonyítva. Magyarán: a megrendelőt az újabb szolgáltatással kapcsolatban terheli-e a megvizsgálási kötelezettség, illetve a megvizsgálás elmulasztásából, a megrendelőre hátrányok származnak-e? Ehhez kapcsolódó további kérdés, hogy a második teljesítés tekintetében a veszélyátszállás mikor áll be.

A kicserélésnél a jogszabály ezeket a kérdéseket nem rendezi, tehát azt kell megnézni, hogy a Sz. R. egyéb rendelkezéseiből vonható-e le idevágó következtetés. A jogszabály csak a teljesítés körében tartalmaz olyan rendelkezést, hogy a megrendelőt megvizsgálási kötelezettség terheli. A kicserélés esetében nyújtott újabb szolgáltatás végső eredményében „ténylegesen” az eredeti szerződés teljesítését eredményezi. Ha a szállító teljesítésként hibás dolgot ad át, akkor ezért felelősséggel tartozik. Felelőssége két irányú: ki kell javítani, cserélni stb. a szolgáltatást, és egyéb feltételek megléte esetén meg kell téríteni a hibás teljesítéssel okozott kárt. Abból, hogy a szállító felelőssége alapján tartozik a dol-

³⁶ Görgey: A hibás teljesítés szabályozásának áttekintése. Magyar Jog. 1968. 656—663. old.

³⁷ Végeredményben ebbe az irányba mutat az Állam- és Jogtudományi Intézetben 1968-ban lebonyolított vitasorozat is. A vita ismertetését l. Harmathy—Lontay: Vita a minőségvédelem polgári jogi kérdéseiről. Állam- és Jogtudomány 1968. 474—479. old.

³⁸ Sz. R. 40. § (2) bekezdés.

got kicserélni, tehát egy új dolgot szolgáltatni, nem következhet az, hogy az új dolog átvételénél ne legyenek a megrendelőnek „kötelezettségei”. Függetlenül attól az elvi vitától, hogy a kellékszavatossági igény az eredeti szolgáltatás kikényszerítési kötelezettsége-e vagy pedig a felelősség körébe tartozó szankció,³⁹ ha valakinek bármilyen kötelezettség alapján át kell adni egy dolgot, akkor a jogosultnak ezt meg kell vizsgálni abból a szempontból, hogy az átadott dolog alkalmas-e a célbavett szükséglet kielégítésére. Az átvevőnek ez a kötelezettsége elsősorban a felek általános együttműködési kötelezettségéből fakad, a szállítási szerződésnél pedig elsősorban a Sz. R. 4. §. (1) bekezdésében megfogalmazott együttműködésből folyik. Ami a megvizsgálás módját és elmulasztásának következményeit illeti akár analóg, akár közvetlen módon, az átvételre vonatkozó rendelkezések lesznek irányadók.

Az ezzel ellenkező nézet⁴⁰ azon indokolása, hogy a megvizsgálási kötelezettség kimondása a vétkes megrendelő helyzetét nehezítené el, úgy véljük azért nem helytálló, mert az átvétellel kapcsolatos valamennyi költség természetesen a szállítót terheli, mégpedig nem kárterítési, hanem szavatossági alapon. Itt a megrendelő olyan személyes közreműködéséről van szó, amelyet a szállítónak meg kell ugyan fizetni, de nem nélkülözhető, mert csak így állapítható meg, hogy eleget tett-e kötelezettségének. Már itt utalni kell azonban arra, hogy ezek a fejtegetések a hatályos szabályozásra vannak figyelemmel. A későbbiek során kifejtésre kerül azon nézet, hogy az úgynevezett „megvizsgálási kötelezettség” lényegében tartalom nélkül maradt keret, tehát a probléma csupán elvi szinten jelentkezik.

Ami pedig a veszélyátszállást illeti, nézetünk szerint akkor következik be, amikor a megrendelő a dolgot átveszi, függetlenül attól, hogy eredetileg a teljesítési hely hol volt. Ez az álláspont azon alapszik, hogy a kicserélés kötelezettségének a „teljesítési helye” mindig a megrendelő telepe, illetve a kicserélendő szolgáltatás fekvési helyének kell lenni.

A megrendelőt megillető kicserélési jog kapcsán kell említést tenni arról, hogy a kicserélés az egyetlen szavatossági jog, amelyet a kötelezett a jogosult által választott szavatossági joggal szemben felajánlhat.

d) Elállás⁴¹

Az elállás lényege és megengedtségének indoka, hogy segítségével felszámolásra kerülhessenek azok a jogviszonyok, amelyek valamilyen ok folytán rendeltetésüket nem képesek betölteni. A szerződésben lefektetett kötelezettségek pontos teljesítése ugyan mindig társadalmi cél, azonban helytelen volna ezt olyankor is megkövetelni, amikor a kötelezettség teljesítése nem képes eredeti funkciójának a betöltésére. A szükségletkielégítés elvének előtérbe kerülése szükségképpen vezetett oda, hogy a szállítási szerződések területén a megren-

³⁹ L. ezzel kapcsolatban a 12. sz. jegyzetet.

⁴⁰ Görgy: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 458. old.

⁴¹ Itt említjük meg, hogy jelen dolgozatunkban azért nem kívánunk a Sz. R. 23. §-án alapuló elállás kérdésével foglalkozni, mert azt témakörünkön kívülállónak tartjuk. A megrendelőt bármikor megillető elállási jog nem a szankciókkal, hanem a szerződés megváltozott szerepével van kapcsolatban. A Sz. R. 23. §-án alapuló elállás nem szankció.

elő bármikor elállhat a szerződéstől, természetesen a szállító kárát meg kell téríteni.⁴²

A Sz. R. szerint a hibás teljesítés miatti elállásra akkor kerülhet sor, ha a szolgáltatás alkalmatlan és a megrendelőnek a szerződés teljesítése többé nem áll érdekében. Mint arról korábban szó volt, az alkalmatlanság esetében első-sorban a kicserélés jöhet szóba és csak azt követően — ha fennáll az érdek-múlás —, kerülhet sor az elállásra.⁴³

A kötelezetti késedelem során már szót ejtettünk az érdek-múlás alapján támasztott elállásról. Ott a jogszabály egyértelműen úgy rendelkezik, hogy ha a teljesítési időpontban nem következik be a teljesítés, a megrendelő elállhat a szerződéstől ha bizonyítja, hogy a késedelemes teljesítés többé nem áll érdekében. A Sz. R. 40. § (4) és (5) bekezdése nem tesz utalást arra, hogy csak akkor engedi meg az elállást, ha a kicserélés olyan késedelemmel bonyolítható le, ami miatt a késedelemre vonatkozó szabályok szerint a megrendelő elállhat. Ebben az esetben a kellékszavatosság és a késedelem szabályai egymás mellett futnak. Tulajdonképpen ha hibás teljesítés történik, az mindig maga után vonja a kötelezetti késedelemnek a beállítását is. A teljesítéshez kapcsolódó kötelelem-megszűnés csak a szerződésszerű teljesítéshez járul, amíg az nem történik meg, a kötelezett teljesítési kötelezettsége fennáll.

Ennek alapján viszont ilyen esetben mind a kellékszavatosság, mind a késedelem szabályai alkalmazhatók. A két szankciónak egymás melletti alkalmazhatóságából következik, hogy amikor hibás teljesítés miatt kíván elállni, figyelembe kell venni a késedelem szabályait is és indokoltnak látszik a jogszabály kifejezett rendelkezése hiányában is, ha az elállást csak akkor engedjük meg, ha a kicserélés olyan számottevő késedelemmel volna lehetséges, amely miatt a késedelemre vonatkozó szabályok szerint is megengedett az elállás.

Azért is lehet itt az elállás feltételeit szigorúbb mércével vizsgálni, mert a Sz. R. 23. §-a a megrendelőnek szabad elállási lehetőséget biztosít, tehát ha bármilyen okból számára a szerződés „feleslegessé” válik, módjában áll azt felszámolni. Ha viszont az elállást mint szankciót alkalmazzuk, indokolt a feltételeket szigorúbban elbírálni.

Összefoglalva tehát, alkalmatlan szolgáltatás esetén a megrendelő csak akkor állhat el, ha a kicserélés olyan számottevő késedelemmel valósulna meg, amely miatt a késedelemre vonatkozó szabályok szerint elállásnak volna helye. Ebbe bennfoglaltatik az az eset is, hogy ha a felek fix határidejű szerződést kötnek, és a szállító alkalmatlan szolgáltatásai teljesít, akkor az érdek-múlást nem kell bizonyítani, mert értelemszerűen a késedelem szabályai lesznek az irányadóak. Az elállás joghatását illetően felvetődik a kérdés, hogy a szavatossági jogként alkalmazott elállási jog természetét illetően azonosnak tekinthető-e a Ptk. 320. §-ban szabályozott elállással.

A Sz. R. az elállás jogi természetét és joghatását illetően semmilyen rendelkezést nem tartalmaz. A Ptk. az elállásra vonatkozó 320. § a XXVI. fejezetben a szerződés megszűnésének az esetei között tárgyalja. Görgy⁴⁴ arra az álláspontra helyezkedik, hogy az itt tárgyalt elállást nem lehet a Ptk. 320. §-ban foglaltakkal azonosítani, mert nézete szerint a következő különbségek vannak:

⁴² A Sz. R. a 2/1970. (II. 3.) Korm. sz. r. 1. §-al módosított 23. §-a.

⁴³ Sz. R. 40. § (3)—(4) bekezdések.

⁴⁴ Görgy: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében. 463. old.

1. nem a szerződés megkötésének időpontjára visszaható hatállyal szünteti meg a szerződést;

2. ez az igény akkor is gyakorolható, ha a jogosult a szolgáltatás tárgyát elidegenítette;

3. az elállás elévülésnek van alávetve, holott ez általában nem áll fenn a jognyilatkozatokra.

A 2. pont alatti különbséghez csak annyit, hogy a Ptk. 320. § (3) bekezdése a szerződésen alapuló elállási jog esetében mondja ki, hogy az — mármint az elállás — nem gyakorolható, ha a megkapott szolgáltatást nem, vagy csak tetemes értékcsökkenéssel tudják visszaszolgáltatni. Szavatossági igényről lévén szó, ez a rendelkezés nem alkalmazható, mert az elállási jog jogszabályon alapszik.

A 3. pont alatti különbséggel összefüggésben pedig igaz az, hogy az elállási nyilatkozat elévülésnek van alávetve. Azonban pontosabb fogalmazással azt mondhatjuk, hogy az az alanyi jog van az elévülésnek alávetve, amelynél fogva a jogosult az elállási nyilatkozatot megteheti. Ilyen értelemben minden jognyilatkozat, illetve minden jognyilatkozat megtételére vonatkozó alanyi jog alá van vetve az elévülésnek.⁴⁵

Végül az 1. pontban körülírt különbséget — nevezetesen, hogy a szerződés nem megkötésének időpontjára visszaható hatállyal szűnik meg —, illeti, az idézett álláspont vitatható. Az irodalomban található álláspontok egyértelműek abban, hogy az elállás a szerződés felbontását jelenti, vagyis a szerződés keletkezésére visszaható hatállyal szüntetik meg a szerződést.⁴⁶ Az elállási jog „hatalmasság”⁴⁷ vagy más szóval alakító jog, melynél fogva a jogosult — ti. az alakító jog jogosultja — kétoldalú jogviszonyt szüntethet meg. Azt Görgey is elismeri, hogy a megszűnés visszahat a szerződés megkötésének időpontjára, ellenvetése az, hogy az így megszűnt szerződést nem lehet olyannak tekinteni, mint amit meg sem kötöttek.

Ez utóbbi kitétel azonban nem fejez ki mást, mint azt, hogy olyan helyzetet kell — a lehetőségek figyelembevételével — teremteni, mintha nem is történt volna szerződéskötés. Ez nem tagadja a valóságban megtörtént folyamatot. (Szerződéskötés, hibás teljesítés stb., hanem csak a megoldás „eredményét”, célját fogalmazza meg.⁴⁸)

Ebből következően a kellékszavatosság alapján fennálló elállási jogra a Ptk. rendelkezései (320. §) alkalmazhatók. Ennek nem mond ellen az általunk bírált álláspont azon kitétele, hogy az elállás sajátos szankció. Természetes az, hogy ha a jog valamelyik feiet, adott esetben a megrendelőt azért juttat privilegizált helyzetbe — megbontva ezzel a polgári jogi jogviszonyokban érvényesülő egyenjogúságot —, hogy ezzel a szemben álló fél valamilyen magatartását szankcionálja, illetve a sérelmet szenvedett fél érdekeit védelembe részesítse.

⁴⁵ A szűk körben előforduló kivételek itt nem bírnak jelentőséggel.

⁴⁶ Eörsi: Kötelmi jog. Általános rész. Tankönyvkiadó. Bp. 1970. 105. old. Nizsalovszky: Kötelmi jog I. Általános tanok. MEFESZ Jogász Kör kiadása. Bp. 1949. 288—289. old.

⁴⁷ Császár: Keliékszavatosság és felelősség. 66. old. Boytha: Az elállás intézménye jogunkban. Jogtudományi Közlöny. 1967. 422—433. old.

⁴⁸ Tulajdonképpen hasonló álláspontra helyezkedik Boytha a 47. sz. jegyzetben hivatkozott tanulmányában, amikor azt mondja, hogy az elállás gyakorlásával a felek célja a szerződés felszámolása és a szerződéskötést megelőző helyzet lehető visszaállítása.

4. SZAVATOSSÁGI JOG GYAKORLÁSÁNAK MÓDJA

a) Nyílt és rejtett hiba megkülönböztetése

A szavatossági igény gyakorlásának módjával összefüggésben a Sz. R. azon rendelkezéséről kell először szót ejteni, mely szerint a jogi megítélés, illetve a jogkövetkezmények tekintetében eltörölte a nyílt és rejtett hiba közötti különbségtételt. Mint ismeretes, a Ptk. az igényérvényesítésnél éles különbséget tesz a tekintetben, hogy nyílt vagy rejtett hibáról van-e szó. Ahhoz, hogy állást foglalhassunk abban a kérdésben, hogy mi az eltérő szabályozás indoka, röviden foglalkozni kell azzal a kérdéssel, hogy milyen megfontolások alapján került a Ptk.-ba ez a megkülönböztetés.

A Ptk. megalkotása idején, az akkori gazdasági, társadalmi viszonyok közepette indokoltnak volt mondható az együttműködési kötelezettségnek mind szélesebb körbe való tüzetesítése. Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a Ptk. előmunkálatai a felszabadulást követően tíz éven belül megindultak, amikor szocialista tulajdonviszonyok voltak ugyan, de nem beszélhettünk szocialista gondolkodási módról. Ha nem is döntően, de éreztette hatását az a körülmény is, hogy elsősorban mennyiségi igények kielégítése volt a fő törekvés. A nyílt és rejtett hiba közötti különbözőségnek, illetve ezekkel kapcsolatos eltérő joghatásoknak a dogmatikai alapját az adta, hogy a Ptk. a jogosultat *kötelezte* az átvett szolgáltatás megvizsgálására. Dogmatikailag a megvizsgálási kötelezettség megszegésének volt a szankciója nyílt hiba esetében az igény érvényesítésének elvesztése.

A kérdés tehát a továbbiakban úgy vetődik fel, hogy indokolt-e a megvizsgálást a jogosult oldalán jogi kötelezettség szintjén tartani. Mint már utalás történt rá, az együttműködési kötelezettség jogilag nevesített egyik alakzata a megvizsgálási kötelezettség. Nem kívánom tagadni az együttműködési kötelezettség jelentőségét, de számot kell vetni azzal, hogy nem mindig szerencsés annak jogi kötelezettség „rangjára emelése”. Ezt támasztja alá, hogy a megvizsgálási kötelezettség bizonyos mértékig csökkenti a szállító saját belső megvizsgálását és esetleg még az a szempont is közrejátszhat, hogy ha időben nem veszi észre a megrendelő a hibát, még a hibás teljesítés jogkövetkezményei alól is mentesül.

Nem elhanyagolható szempontként figyelembe veendő, hogy a nyílt és rejtett hiba gyakorlati elhatárolása számos peres ügynek képezte a tárgyát és igen sok KDB állásfoglalás is foglalkozott azzal, hogy mi tekinthető nyílt, illetve rejtett hibának.

További problémát jelentett az, hogy ha megrendelő eleget akar tenni megvizsgálási kötelezettségének, akkor erre jelentős anyagi és munkaerő ráfordítást kell eszközölni. Igen sokszor éppen az volt a vita tárgya, hogy elvárható-e a megrendelőtől, hogy költséges vizsgálati módszereket alkalmazzon. Ez mindjárt felveti azt a kérdést is, hogy gazdaságilag indokolt-e a megvizsgálásra költségek ráfordítása, amikor a megrendelőnek szerződésileg hibátlan szolgáltatást kell kapni, ehhez viszont a szállítónak is meg kell vizsgálni a dolgot, tehát neki is költségráfordítást kell eszközölni. Ilyen értelemben a megvizsgálási kötelezettség indokolatlan költségráfordításokkal is együtt jár, főleg olyan esetekben, amikor a termék a termelőtől a fogyasztóig (felhasználóig) több lépcsőfokon keresztül jut el.

A megvizsgálási kötelezettség mellőzése esetén a kötelezett helyzete nem súlyosbodik, mert neki hibátlan dolgot kell szolgáltatni és ha valóban hibátlan dolgot szállított, akkor a szavatosi felelőssége lényegében csak eshetőségessé lesz, az alapján helytállásra nem kerül sor. Ugyanakkor a szállító helyzete nem lesz kedvezőbb áltál, hogy a másik fél mulasztást követett el.

Végül nem szabad megfeledkezni arról a tényleges helyzetről sem, hogy ha a megrendelő hibás szolgáltatást kap és azt használatba veszi és észleli a hibát, akkor úgy is „azonnal jelentkezni fog” a hiba felfedezésekor, mert szükségletkielégítése forog veszélyben és nem fog várni a szavatossági határidő utolsó napjáig. Azt is mondhatjuk, hogy a szükségletkielégítés lesz az a mozgató rugó, ami a megrendelőt a mielőbbi igényérvényesítés irányában ösztönzi.

A nyílt és rejtett hiba megkülönböztetésével kapcsolatban Sánkóczy⁴⁹ annak az aggályának ad hangot, hogy így nincs kellő ösztönző erő, ami a szolgáltatás alapos megvizsgálására ösztönözné a másik felet. Az elmondottakból következően egyrészt erre nem is igen van szükség, másrészt pedig a szükségletkielégítési elv folytán a megrendelők úgy is megvizsgálják a szolgáltatást, rendszerint úgy, hogy használatba veszik és a termék alkalmassága legjobban így dönthető el. A nyílt és rejtett hiba közötti különbség eltörlése mellett foglal állást Kemenes⁵⁰ azzal, hogy ennek a szavatossági határidő kezdő időpontja tekintetében nem lehet jelentősége. Nézete szerint a nyílt és rejtett hiba műszaki-technikai értelemben természetesen fennállhat és a jogi megítélés szempontjából akarva-akaratlan jelentősége van.

Az elmondottakból következik, hogy helyesnek tekintendő a Sz. R. azon rendelkezése, mely szerint elejti a nyílt és rejtett hiba közötti megkülönböztetést. Annyiban viszont nem következetes a Sz. R., hogy eltörölte ugyan a nyílt és rejtett hiba közötti különbséget, helyesebben ennek joghatásbeli különbségét, megmaradt viszont továbbra is a megvizsgálási kötelezettség.

A korábbiakban szó volt arról, hogy a megvizsgálási kötelezettség és a nyílt és rejtett hiba közötti megkülönböztetés olyan szoros kapcsolatban áll egymással, hogy az előbbi dogmatikai alapját képezi az utóbbinak. Így a jelenlegi szabályozás mellett a megvizsgálási kötelezettség gyakorlatilag feleslegessé vált, és olyan értelemben tartalmatlan kötelezettséggé, hogy megszegése alig szankcionálható, legfeljebb ha kártérítési igény is kapcsolódik a hibás teljesítéshez, mert akkor mint kármegosztó tényező jöhet figyelembe.⁵¹

A kifejtettekből következik, hogy a nyílt és rejtett hiba közötti különbség eltörlése elsősorban nem a szállítási szerződéses jogviszonyok specialitásával van összefüggésben, hanem inkább arról van szó, hogy a később keletkezett jogszabályok rendezése igyekszik kiküszöbölni a Polgári Törvénykönyv alkalmazásával kapcsolatosan már eddig jelentkezett kedvezőtlen joggyakorlati tapasztalatokat.⁵² Arra is figyelemmel, hogy a jelenlegi kettős rendezés — Ptk. és Sz. R. — következtében a szocialista szervezetek közötti termékforgalomra eltérő szabályozás van hatályban attól függően, hogy az adott szerződés szállí-

⁴⁹ Sárközy: A szocialista szervezetek közötti gazdasági szerződések néhány kérdése. Döntőbíráskodás. 1967. 336. old.

⁵⁰ Kemenes: Zárójelentés. II. kötet. 97. old.

⁵¹ Ezúton megoldható az a probléma is, hogy ha valamilyen alkatrész szállításáról van szó, és a hibás alkatrészt a megrendelő más dologba beépíti és ennek folytán az egész dolog hibás lesz.

⁵² Kemenes: Zárójelentés. II. kötet. 89. old.

tási szerződésnek vagy raktári beszerzésnek minősül, csatlakozom ahhoz, a ma már mindinkább többségi állásponthez, hogy a Ptk. szavatossági szabályait is a Sz. R. rendelkezéseinek megfelelően kellene módosítani.

Végezetül e témakörhöz kapcsolódóan egy kérdést kell említeni. Akkor, ha a szolgáltatásnak „nyilvánvaló hibája” van⁵³ és úgynevezett „kézen-közön” teljesítés van, és a jogosult nem él kifogással, indokolt a jogvesztés alkalmazása. Ezekben az esetekben az a körülmény, hogy a szolgáltatást „nyilvánvaló hiba” ellenére kifogás nélkül elfogadja, joggal keltheti a kötelezettben azt a meggyőződést, hogy a szolgáltatás ilyen állapotában is kielégíti a megrendelő igényét. A kérdés a szállítási szerződéseknél már csak azért sem mondható túlzottan gyakorinak, mert a szállítási szerződések területén a „kézen-közön” teljesítés igen kivételes, sokkal inkább a fuvarozás közbejöttével való teljesítés mondható tipikusnak.

b) Szavatossági határidők jogi természete

1. A Sz. R. a szavatossági jogok gyakorlásával kapcsolatos másik újítása a Ptk.-hoz viszonyítva az volt, hogy a szavatossági határidők jogi természetét elévülési időként szabályozta. A Ptk. a szavatossági határidőket — mint ismeretes — jogvesztő határidőként szabályozza, elsősorban — a Ptk. indokolásból kitűnően — a bonytalan helyzetek egyértelmű lezárásának az igényével. Ma már tapasztalati tény, hogy a Ptk. ezen rendelkezései nem váltották be a hozzáfűzött reményeket, a gyakorlatban számos anomál helyzetet idéztek elő. Amellett, hogy a jogosultak sokszor kerültek súlyosan méltánytalan helyzetbe, a kötelezettek indokolatlan előnyökhöz, indokolatlanul kedvező pozícióba kerültek. Az a tény ugyanis, hogy a kötelezettek viszonylag rövid — maximálisan egy év — idő elteltével gyakorlatilag szabadulnak a hibás teljesítés minden jogkövetkezménye alól — nem vesszük figyelembe most azt a lehetőséget, hogy meghatározott esetekben a jogosult beszámítás útján érvényesíthette az elévülési határidő után is a szavatossági igényeit, ami amellett, hogy volumenben nem jelentős, de dogmatikailag a jogvesztő határidő mellett erősen vitatható is — a kötelezetteket nyilvánvalóan nem ösztönözte a tartósan jó minőségű szolgáltatások teljesítésére.

Helyesnek kell tehát tekinteni a Sz. R. rendelkezését, a szavatossági határidők elévülési jellegéről. Ma már egyébként mind határozottabb formában jelentkezik az az igény, hogy a Ptk. folyó reformmunkálatainál is ezt a megoldást kell alkalmazni.⁵⁴

Helyesnek kell tehát tekinteni a Sz. R.-nek azt a rendelkezését, hogy a szavatossági határidőre az elévülésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ugyanakkor azonban a jelenlegi szabályozás pontatlanságát sem hallgathatjuk el.

⁵³ Kemenes: Zárójelentés II. kötet 43. old. Nyilvánvaló hiba alatt a szolgáltatás azon fogyatékoságait foglalja össze, amely a szolgáltatás átvételekor minden utána-járás és vizsgálat nélkül megállapítható. A nyílt hibával való helytelen összevetések elkerülése érdekében tartja fontosnak a szerző a nyilvánvaló hiba terminológiájának az alkalmazását.

⁵⁴ A Ptk. szavatossági határidőinek elévülési határidőkké történő átalakítására vonatkozó alapvető nézetek taglalását részletesebben I. Kemenes: Zárójelentés II. kötet 99. s. köv. old. Karátson: A szerződési alapfeltételek szerepe a szocialista szervezetek gazdasági kapcsolatában. Jogtudományi Közöny. 1970. 393—401. old.

A Sz. R. csak annyit mond, hogy a megrendelő szavatossági igényeit hat hónapos elévülési idő alatt érvényesítheti. A jogszabály az elévülésre vonatkozóan egyéb rendelkezést nem tartalmaz, amiből viszont az következik, hogy a nem szabályozott kérdéseken a Ptk. rendelkezései az irányadók.

Ezen kérdések közül elsősorban az elévülés „nyugvásának” a kérdése bír gyakorlati jelentőséggel. Mint közismert a Ptk. az elévülés „nyugvásának” újszerű szabályozását adja azáltal, hogy a „nyugvási ok” fennforgása esetén az elévülési idő tovább folyik és a törvényben meghatározott esetekben az elévülési idő meghosszabbodik. Azért talán kifejezőbb, ha az elévülés nyugvása helyett az elévülési határidő meghosszabbodásáról beszélünk.⁵⁵

A probléma ott jelentkezik, mint arra már többen rámutattak,⁵⁶ hogy a Ptk. nem rendelkezik minden speciális elévülési idő meghosszabbításáról. Így pl. állatszavatosság, termelőszövetkezetek követeléseinek az elévülése stb. A Ptk. a speciális elévülési idő meghosszabbítására a szocialista szervezetek egymás közötti pénzkövetelésére nézve tartalmaz rendelkezést, amikor az egyéves elévülési idő mellett háromhónapos meghosszabbításra ad lehetőséget. Kemenes⁵⁷ arra az álláspontra helyezkedik, hogy hathónapos szavatossági határidő mellett háromhónapos meghosszabbítás az indokolt. Ugyancsak háromhónapos időtartamot állapít meg a KGDB 40. sz. elvi határozata.⁵⁸ Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az elvi határozat jogszabályra nem hivatkozik, célszerűségi okok folytán mondja ki a háromhónapos meghosszabbodást.

Annak előrebocsátásával, hogy a határidő megállapítása nem elvi kérdés, célszerűségi okokból az egységes rendezés és a később megállapítandó speciális elévülési idők meghosszabbítására, helyesnek látszana a meghosszabbodás időtartamát meghatározni. Ilyen megoldás amellet, hogy az egyes esetek közötti indokolt arányosságot biztosítja, azzal a gyakorlati előnnyel is jár, hogy esetleges újabb speciális határidők beiktatása, vagy a meglévők megváltoztatása nem teszi szükségessé a meghosszabbítás külön szabályozását. Ettől függetlenül a Ptk. módosítása során erre a kérdésre feltétlenül valamilyen rendezést kell alkalmazni. Szorosan idekapcsolódó további kérdések az elévülés meghosszabbodás (nyugvás) és megszakadás okainak tárgyalása.

c) Az elévülési idő meghosszabbodásának (nyugvásának) okai

A Ptk. 326. § (2) bekezdése azt mondja: „Ha a követelést a jogosult menthető okból — különösen a törvényes képviselő hiánya vagy a törvényes képviselő és a képviselt közötti érdekellentét okából — nem tudja érvényesíteni, a követelés akkor is érvényesíthető...” Ebből következően a bírói gyakorlatnak kell eldönteni azt, hogy az elévülési idő meghosszabbodására hivatkozó jogosult a kedvezményre igényt tarthat-e vagy sem. Sem az elméletben, sem a gyakorlatban nincs vita a tekintetben, hogy a törvényszövegben kiemelt eseten kívül is meg lehet állapítani az elévülési idő meghosszabbodását. Ebből követ-

⁵⁵ Rudolf: Az elévülés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1961. 144. s. köv. old. Csanádi: Opponensi vélemény Kemenes: A vásárló (fogyasztó, felhasználó) érdekvédelmének polgári jogi eszközei c. kandidátusi értekezéséhez. Kézirat.

⁵⁶ Kemenes: Zárójelentés II. 106. old. Zoltán: Szavatossági jogok érvényesítésének szabályozásáról. Jogtudományi Közlöny. 1970. 341—346. old.

⁵⁷ Kemenes: Zárójelentés II. kötet. 106. old.

⁵⁸ Gazdasági Döntőbizottságok joggyakorlata 411. old.

kezően szinte lehetetlen volna azokat a tényállásokat „leltárba venni”, amelyek az elévülési idő meghosszabbodását idézhetik elő. Természetesen az nem képezheti akadályát annak, hogy a legtipikusabb előfordulási esetekkel ne foglalkozzunk. Az elévülési idő meghosszabbodását előidéző okok példálódzó tárgyalása előtt szükséges utalni arra, hogy a klasszikusnak számító „nyugvási” okok — mint amire pl. a Ptk. idézett szövege is utal, nemigen fordul elő a szállítási szerződések körében. Az előforduló és ilyenként értékelhető okokat az jellemzi, hogy

a) azért nem történt igényérvényesítés, mert a jogosult nem tudott arról, hogy igénye keletkezett,

b) a jogosult tudott ugyan az igényéről, de különböző gazdasági, célszerűségi megfontolásokból indokoltnak tekinthető a jogosult „mulasztása”,

c) természetesen nem lehet kizárni annak a lehetőségét sem, hogy a jogosult valamilyen „technikai okból” éppen képviselő hiánya miatt nem érvényesíti az igényét, de ennek az esetleges előfordulása annyira periférikus, hogy ezzel itt külön foglalkozni nem látszik indokoltnak.

ad a) A hiba későbbi jelentkezése

A hiba későbbi jelentkezésének elévülési időt meghosszabbító okként való elismerése — legalábbis elvi alapjaiban —, a bírói gyakorlatban ismert tétel. A Legfelsőbb Bíróság PK 51. sz. állásfoglalásában kimondotta,⁵⁹ hogy ha a károsult arról nem szerzett tudomást — természetesen önhibáján kívül — az elévülés „nyugvásának” a szabályai lesznek az irányadóak. Ennek az elvnek az érvényesülése látszik (igaz, hogy a körülmények kényszerítő hatására) a Legfelsőbb Bíróság XXXI. sz. elvi döntésében, amikor a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha a hiba csak hosszabb használat után jelentkezett, akkor a megvizsgálás befejezését ettől az időtől kell számolni.

A hiba későbbi jelentkezésének az elévülési időt meghosszabbító okként való kezelése feltétlenül indokolt és teljesen egyet kell érteni Kemenessel, amikor azt mondja, „hogy amennyiben a lehetőséget kizárnánk, tulajdonképpen az igényérvényesítésre megadott határidőket csak formálisan tenné az újraszabályozás elévülési jellegűvé, valójában azok jogvesztők maradnak”.⁶⁰

Az természetes, hogy a szavatossági határidőn (hat hónap) túli igényérvényesítésnél a bíróságnak kell dönteni abban a kérdésben, hogy a hiba „későbbi” felismerése valóban a jogosult önhibáján kívüli okból történt-e vagy sem. Az is magától értetődő, hogy e tekintetben a bizonyítási teher a jogosultat terheli.

ad b) Amikor az igényérvényesítés egyéb indokolt ok miatt maradt el

Az e körbe vágó esetekre a Legfelsőbb Bíróság már idézett XXXI. sz. Polgári Elvi döntése hívta fel a figyelmet. A hivatkozott Elvi Döntés szerint „Ha a felek a szavatossági igény rendezése érdekében eredménnyel biztató tárgyalásokat folytattak, megegyezés azonban nem jött létre, ebből adott esetben alaposan lehet következtetni a feleknek arra az egyező akaratára, hogy a szava-

⁵⁹ Polgári Elvi Határozatok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1969. 222. old.

⁶⁰ Kemenes: Zárójelentés II. kötet 105. old.

tossági igény érvényesítésére meghatározott hathónapos jogvesztő határidőt attól az időponttól kell számítani, amikor az eset körülményeiből nyilvánvalóvá vált, hogy a jogviszonyok rendezésére megegyezéssel többé nincs kilátás.” Közismert, hogy ennek a tételnek a megszületését a Ptk. jelenlegi merev jogvesztő határidőkkel operáló rendelkezése indokolta. A cél sokkal inkább a gyakorlati igények, mint az elvi elvárások teljesítése volt. Kemenes nézete szerint az új szabályozás során elegendő volna annak kimondása, hogy „az egyezségi tárgyalások tartama alatt az elévülés nyugszik”,⁶¹ Úgy vélem, hogy ezzel az elgondolással egyet kell érteni, mert célszerűségi megfontolások mellett szólnak, hogy amíg a jogosult eredménnyel kecsegtető tárgyalásokat folytat, tehát olyan tevékenységet végez, aminek eredményeképpen a jogvita társadalmilag leginkább kívánt formában bonyolódik le, ne érje érdeksérelem, illetve az esetleges hátralevő rövid elévülési idő ne képezze akadályát az egyeztetésnek. Ellenkező megoldás ugyanis azt eredményezné, hogy a jogosult volna kénytelen a bírósághoz fordulni akkor, amikor még a kötelezett esetleges önkéntes teljesítése lehetséges.

Úgy vélem, nem is az alapvető probléma, hogy az eredményeket ígérő egyezségi tárgyalásoknak valamilyen jogi hatást tulajdonítsunk, hanem sokkal inkább az, hogy ennek az elévülési időre meghosszabbító vagy megszakító hatást biztosítsunk. Az elévülés félbeszakításának közismert hatása az, hogy a megszakító körülmény befejezésétől kezdődően az elévülési idő újból kezdődik, tehát a jogosultra nézve az elévülési idő meghosszabbodásánál kedvezőbb eredményre vezet.

Az kétségtelen, hogy az egyezségi tárgyalásra úgy kerülhet sor, hogy a jogosult minimálisan annyit közöl, hogy a szolgáltatás hibás és megjelöli szavatossági igényét is. A kérdés most már csak az, hogy ezt az igényérvényesítés első fázisának tekintjük-e, mert ehhez viszont az elévülés félbeszakadásának a következményét is lehetne fűzni. Figyelemmel azonban arra, hogy szocialista szervezetekről lévén szó, a később kifejtendők szerint a felszólítást nem tekintjük az elévülési időt félbeszakító körülménynek, amiért is indokolt a tárgyalat esetet az elévülési idő meghosszabbodásának okaként elismerni.

Csak mint rokon tényállást kell megemlíteni azt az esetet, amikor a kötelezett a dolgot kijavítja és a javítás időtartama alatt a dolgot a jogosult természetsszerűleg nem tudja használni. Logikus megoldásnak látszik tehát az a javaslat, hogy ilyenkor az elévülési időt a javítás időtartamával növelni kell.⁶² A teljesség kedvéért megemlítjük, hogy az elévülési idő meghosszabbodásával is megoldható a probléma, de az előbbi megoldási módot sokkal egyszerűbbnek és éppen ezért alkalmazhatóbbnak tartjuk.

E körben befejezésül azzal a kérdéssel foglalkozunk, hogy a szolgáltatás alkalmatlansága esetén mennyiben indokolt a hároméves elévülési idő kimondása.

Mint arra már utaltunk, a Sz. R. a szavatossági határidőre hat hónapot állapít meg azzal, hogy alkalmatlanság esetén a szavatossági határidő három évre tolódik ki. Kétségtelen, hogy ha a kötelezett alkalmatlan dolgot szolgáltat, ezzel súlyosan vét (akár objektíve, akár szubjektíve) szerződéses kötelezettsége ellen. Nyilván erre van tekintettel a jogalkotó akkor, amikor alkalmatlanság esetén a legsúlyosabb szavatossági jogok (kicszerelés, elállás) gyakorlásának a

⁶¹ Kemenes: Zárójelentés II. kötet 108. old.

⁶² Kemenes: Zárójelentés II. kötet 108. old.

lehetőségét biztosítja. Kérdés azonban, hogy ezen túlmenően indokolt-e ezt a magatartást „többlet szankcióval” sújtani, nevezetesen a felelősség időtartamát az átlagos ötszörösére felemelni. Merem remélni, hogy nem állok egyedül azzal a nézettel, hogy az alkalmatlanság ilyen „többlet szankcionálása” nem indokolt. Függetlenül attól, hogy a szavatossági határidő milyen mértékben van megállapítva, azt elvi érelle lehet rögzíteni, hogy nem indokolt a szavatossági határidő között aszerint differenciálni, hogy a hiba milyen súlyos. A hiba foka értékeléshez juthat, amikor a szavatossági jogokat állapítjuk meg, de nem lehet értékelni akkor, amikor az igényérvényesítés időtartamáról van szó. A jogszabály szövegéből kitűnően az alkalmatlanság esetén a hároméves elévülési idő megállapításánál figyelembe vették, hogy ha az alkalmatlanság hat hónap után derül ki (régie értelemben vett rejtett hiba), akkor is mód legyen az igényérvényesítésre. Ebben az esetben is szükségtelennek látszik azonban ez a megoldás, mert a szavatossági határidőnek az elévülési jellege lehetővé teszi, hogy ilyenkor is érvényesíthesse a megrendelő a jogait, mert a hiba jelentkezéséig nyilvánvalóan „nyugszik” az elévülés, azaz az elévülési idő megfelelően meghosszabbodik.

d) Az elévülés félbeszakadásának okai

A Ptk.-nak a szállítási szerződésekre nézve is irányadó 327. § (1) bek. szerint az elévülést félbeszakítja:

- a) írásbeli felszólítás,
- b) követelés bírói úton való érvényesítése,
- c) egyezség,
- d) elismerés.

ad 1. Mint ismeretes a Ptk. 327. § (2) bekezdése a szocialista szervezetek szerződéseiből származó követelésekre kimondotta, hogy a felszólítás az elévülést nem szakítja félbe. Ennek az indoka elsősorban az akkor még élő kötelező jogérvényesítés volt. A kötelező jogérvényesítésnek az eltörlésével az 1967: 39. sz. tvr. ezt a rendelkezést hatályon kívül helyezte.

Az kétségtelenül igaz, hogy ha a jogosult az igényének a teljesítésére a másik felet felszólítja, egyértelműen kinyilatkoztatja azt a szándékát, hogy igényéről nem kíván lemondani. Az elévülés intézményének azonban nemcsak az képezi az alapját, hogy a hosszú időn keresztül nem érvényesített igény esetében „vélelmezzük” a jogról való lemondást, hanem az is, hogy a bizonytalan, függő helyzeteket lerendezze, mivel hosszú idő után az igény érvényesítésével kapcsolatos tények bizonyítása sok esetben szinte lehetetlen. Ha a felszólításnak a megszakító hatályát elismerjük, akkor ezzel szinte végtelen ideig fenntartható a jogosult igénye, ami viszont ellentmond annak a követelménynek, hogy a függő helyzeteket lehetőleg rövid idő alatt lezárjuk.⁶³ Ha figyelembe vesszük azt, hogy a jogalanyok szocialista szervezetek, ahol egyrészt az igényérvényesítés bírói útja rendszerint akadályba nem ütközik, valamint azt, hogy a függő-

⁶³ Ez természetesen megkérdőjelezi a Ptk. vonatkozó szabályának a helyességét is. Anélkül, hogy e helyütt a kérdést az állampolgárok közötti jogviszonyokra vonatkozóan részleteznénk, csak arra utalunk, hogy szocialista szervezetek viszonyában nyomós érdek fűződik ahhoz, hogy a vállalati mérlegbeszámolókat a reális helyzetet tükrözzék. Az elévülési időnek a felszámítással való „végtelen” meghosszabbítása pedig a vállalati mérlegek utólagos módosítását tenné szükségessé.

ben levő követelések lezárásához itt külön is nyomós érdekek fűződnek, indokoltnak látom, hogy a felszólításnak ne tulajdonítsunk megszakító hatályt.

ad. 2. A bírói út igénybevétele hagyományosan az elévülést félbeszakító okok közé tartozik. Ha a jogosult bírósághoz fordul, akkor az ügy rendszerint érdemi döntéssel fejeződik be, amikor már csak az esetleges végrehajtási szakasz van hátra. Itt csupán az a kérdés vetődik fel, hogy a szavatossági igény alapján megítélt „teljesítési kötelezettség” mennyi idő alatt évül el. A KGDB arra az álláspontra helyezkedett, hogy ha a szavatosság alapján a kötelezettnek pénzfizetéssel kell helytállni — adott esetben a kijavítás költségeinek a megfizetése —, akkor erre a pénzkövetelésekre megállapított — adott esetben egyéves elévülési idő az irányadó.⁶⁴ Ebből viszont az a következtetés vonható le, hogy ha egyezség vagy marasztalás kicserélésre kötelezi a szállítót, akkor a per befejezése után már dologszolgáltatás van, amire viszont a szocialista szervezetek között is az általános 5 éves elévülési idő lesz az irányadó.

ad 3. Az egyezségnek az elévülést félbeszakító hatályához elvi alapon komoly kétségek vannak. Mint ismeretes, a Ptk. az egyezséget szerződésmódosító körülményként szabályozza. A Ptk. 240. §-a (1) bek. szerint „A szerződést egyezséggel is lehet módosítani. Egyezség esetén a felek a szerződésből eredő vitás vagy bizonytalan kérdéseket közös megegyezéssel úgy rendezik, hogy kölcsönösen engednek egymásnak.” Az irodalomban elfogadottnak mondható nézet szerint az egyezség tulajdonképpen „a szerződés feltételeinek újbóli megállapítását jelenti”.⁶⁵ Lényegéhez tartozik továbbá, hogy a felek kölcsönösen engednek egymásnak.

Úgy érzem, hogy hibás teljesítés esetén, amikor a jogosult szavatossági jogát érvényesíti, és a felek „megegyeznek” például a kicserélésben, vagy más szavatossági jogban, akkor nem a fent idézett egyezségről van szó, hanem sokkal inkább a kötelezettnek az elismeréséről, aminek szintén az elévülést félbeszakító hatása van.

Az elmondottakból következően szavatossági igény érvényesítése esetében nem beszélhetünk polgári jogi értelemben felfogott egyezségről, ezért értelemszerűen nem beszélhetünk annak az elévülést félbeszakító hatásáról sem, hanem tulajdonképpen az elismerésről van szó.

ad 4. Amennyiben a kötelezett fennálló kötelezettségét elismeri, ez az elévülési időt félbeszakítja. A rendelkezés alapja nyilvánvalóan az, hogy az elismerés alapján a jogosult akkor tételezheti fel, hogy a kötelezett bírói út igénybevétele nélkül eleget tesz kötelezettségének és emiatt nem perel. Indokolt tehát ilyenkor, hogy az elismeréstől kezdődően az elévülési idő újra kezdődjön. Végeredményben az elismerés sajátos formájának is tekinthető az az eset, amikor a kötelezett a dolgot kicseréli. A Legfelsőbb Bíróság már idézett XXXI. sz. Elvi Döntésében külön alakzatként említi, hogy a kicserélt dologra nézve a szavatossági határidő újra kezdődik. Annak ellenére, hogy ez az elismerés szabályaiból levezethető, célszerűségi okokból, tudniillik az egyértelmű szabályozás érdekében mi is indokoltnak látnánk ennek jogszabályi kimondását.

e) Az elévülési idő objektív végső határideje

A jelenlegi szabályozás mellett a kötelezett felelősségének az időtartamát meghatározni nem lehet, mivel az elévülési idő meghosszabbodásának a lehe-

⁶⁴ Gazdasági Döntőbizottságok joggyakorlata. 281. old. 1118. sz. jogeset.

⁶⁵ Eörsi: Kötelmi jog általános rész. 101. old.

tőségével a szavatosi felelősség időtartama elvileg a végtelenbe tolódhat ki. Ebből viszont az következne, hogy a szavatosi felelősség is szinte „végtelen” ideig állna fenn, ami viszont nyilvánvalóan ellentmond a szállítóval szemben támasztható ésszerű elvárásoknak. Ezért szükséges, hogy a jelenlegi rendelkezések kiegészítéseként olyan szabály kerüljön megfogalmazásra, amelynél meghatározott idő eltelte után semmilyen körülmények között nem lehet szavatossági jogot érvényesíteni. Más szóval a jelenlegi elévülési időt egy jogvesztő határidővel kell lezárni. Megjegyezzük, hogy a Ptk. ezirányú módosítását szorgalmazó nézetek is indokoltnak tartanak ilyen megoldást.⁶⁶ Ennek az objektív, jogvesztő jellegű határidőnek a megállapítása végeredményben csak annyiban elvi kérdés, hogy az időtartam megállapításánál miből indulunk ki. Elképzelhető kiindulási alapok:

1. A hiba foka szerinti differenciálás.
2. A szolgáltatás-fajták szerinti differenciálás.
3. A termék ára (nagyobb értékű dologért hosszabb ideig álljon fenn szavatosság).

Alapkiindulás tehát, hogy valamennyi szolgáltatásnál és valamennyi hiba esetében a kötelezett általában hat hónapig felelősséggel tartozik. A hathónapos határidő elévülési jellegű, amiből következően az elévülési idő meghosszabbodásának van helye. Az alábbiakban azt kíséreljük meg, hogy ez a meghosszabbodási végső határidő mihez igazodjon.

ad 1. A hiba foka szerinti differenciálódás

Mint korábban szó volt róla, a jelenlegi szabályozás is alkalmazza ezt a megoldást, amikor alkalmatlanság esetén hároméves határidőt enged az igény érvényesítésére. Attól függetlenül, hogy most nem a szavatossági határidőről van szó, hanem csak a „meghosszabbításáról” az a véleményünk, hogy az ott kifejtettek jelen esetben is helyénvalóak. A hiba foka szerinti differenciálás szükségképp a nyílt és rejtett hiba megkülönböztetésének jogi következményeit „csempészné” vissza a szavatosság körébe. Az természetes, hogy a nyílt és rejtett hiba megkülönböztetés végeredményben ténykérdés, de egyrészt a megállapíthatóságának nagyfokú bizonytalan volta, valamint a megrendelők szubjektív helyzete (elvárható volt-e, hogy észrevegye a hibát vagy sem) mind olyan tényezők, amelyek a szállító magatartásával nincs kapcsolatban. Egyébként is a hiba foka szerinti szabályozás nem alkalmas megfelelő differenciálásra, mert nem igen lehetne a nyílt és rejtett hibán túl egyéb kategóriát felállítani, ami viszont indokolatlanul egysíkúvá tenné a szabályozást.

ad 2. Szolgáltatás-fajták szerinti különbségtétel

Első látásra ez a differenciálódás logikusnak és megoldhatónak látszik. Az egyes szolgáltatások különböző célt szolgálnak, és ebből az következne, hogy a huzamos használatra szolgáló termékeknél hosszabb legyen az elévülési idő meghosszabbodásának végső lehetősége. Végeredményben a szolgáltatásfajták szerinti differenciálódás a szolgáltatás rendeltetésével van kapcsolatban. Ez

⁶⁶ Kemenes: Zárójelentés II. kötet. 117. s köv. old. Zoltán: A szavatossági jogok érvényesítésének szabályozásáról. Jogtudományi Közlöny. 1970. 341—346. old.

a körülmény magában rejti e megoldási mód veszélyeit is. Számot kell vetni egyrészt azzal, hogy a szolgáltatások rendkívül sokfélék, éppen ezért viszonylag egzakt határok megvonása is szinte megoldhatatlan, mert ez csak akkor volna járható út, ha jogszabály az egyes termékeket csoportosítaná. Így viszont olyan kaotikus rendszer jönne létre, ami a bizonytalanságot eredményezné és növe a nem kívánatos határesetek száma. Ezért ez a megoldási mód sem látszik megfelelőnek.

ad 3. A termék ára szerinti differenciálás

Mint korábban is hangsúlyoztuk, arról van szó, hogy annak elvi alapjait kell megkeresni, hogy a felelősség időtartamát mire figyelemmel állapítsuk meg.

Amikor a kötelezett a szolgáltatást teljesíti, annak hibátlannak kell lenni. Az azonban más kérdés, hogy ennek a hibátlanságnak meddig kell fennállni, illetve a hibátlanságért való helytállást meddig lehet a kötelezett terhére megállapítani. Az előzőekben már — logikailag számbajöhető — két megoldási mód-ról megkíséreltük kimutatni, hogy jelen esetben nem alkalmazhatók. A termék árában véljük azt a szempontot felfedezni, ami alapján a felvetett probléma megoldható.

Jelenlegi gazdasági viszonyaink között a termék ára mindinkább kifejezőjévé válik a szolgáltatás értékének. Az általános közfelfogás szerint is nagyobb értékű dologgal szemben, ha nem is nagyobb, de hosszabb ideig való hibátlan működés követelményét állítjuk. Egyszerű példával élve a PVC locsolócsővel szemben kevesebb ideig várjuk el a rendeltetésszerű használatot, mint a jóval drágább réteges gumicsővel szemben. Ezt a tényt a gyakorlat és a kereskedelmi forgalom is jól példázza. Az ún. jó „márkájú” gépek, szerkezetek stb. általában drágábbak, mint az ugyanazon funkciót betöltő „gyengébb már-kájú” készítmények. A termék előállítói a tartósság növelése érdekében a dologra fordított költségeket növelik. Ezeket a költségeket pedig természetesen a fogyasztók viselik azáltal, hogy a termékért nagyobb árat fizetnek. Így viszont jogosnak kell elismerni azokat a fogyasztói igényeket, hogy magasabb árfekvés mellett a kötelezett felelőssége, helytállása is arányosan növekedjen, mert csak így térül meg a fogyasztónak az a „többlet befektetése”, amit a nagyobb tartósság reményében eszközölt.

Az itt kifejtettek nem teljesen azonosak „az olcsó árú — más jog” vagy a „drága árú — több jog” irodalomban is található szemlélettel.⁶⁷ Alapvető különbséget ott látjuk, hogy nem a szavatossági jogok között differenciálunk, a termék ára szerint, hanem a helytállási kötelezettség végső időtartamában, itt is azonban úgyszólván a „második fázisban”, mert a hathónapos szavatossági időt minden esetben alkalmazandó és csak a „nyugvás” miatti meghosszabbodás végső határidejénél kívánjuk ezt a szempontot figyelembe venni.

Ezúttal is hangsúlyozandó, hogy a legalacsonyabb értékű szolgáltatásnak is minőségileg kifogástalannak kell lenni, és amennyiben a szolgáltatás hibás, ezért a szállítónak helyt kell állni, mert csak ez szolgálhatja a minőség állandó emelésére irányuló törekvést és ezen keresztül a szükségletek kielégítését. Az viszont más kérdés, hogy a hibátlanságnak meddig kell fennállni.

⁶⁷ Részletesen I. Kemenes: Zárójelentés II. kötet 120—124., illetve 141—143. old.

Az elemzett probléma megoldásával szemben felhozható az a másik megoldási mód, hogy ne a meghosszabbodás esetleges időtartamát differenciáljuk, hanem magát a szavatossági időt állapítsuk meg a termék árfekvésének az arányában, vagy esetleg más szempont figyelembevételével és az objektív, a szavatosi felelősséget végképp lezáró határidő egységesen kerüljön megállapításra. Noha a két megoldási mód lényegében azonos eredményre vezet, mégis azt a megoldást tartjuk jobbnak, amely mellett csak az elévülési idő meghosszabbodásánál differenciálunk, mert ezáltal is fokozott hangsúlyt kap az az elv, hogy bármilyen kis értékű dolognak is hibátlannak kell lenni.

A szavatossági határidőnek a termék árához való — bármilyen — kapcsolásánál még egy kérdést kell tisztázni. Korábban azt mondtuk, hogy a termék ára egyben kifejezője a termék használhatóságának is. Noha ez a megállapítás közismert politikaigazdaságtanai tételeken nyugszik, számot kell vetni azzal is, hogy ez alól szép számban találhatunk kivételeket. Közismert tény, hogy vannak olyan termékek, amelyeknek az árai különböző gazdaságpolitikai és politikai szempontok alapján kerülnek megállapításra. Ennek ellenére úgy véljük, hogy ezek a kifejtettek érdemi részét nem befolyásolják, mert jelenlegi gazdasági viszonyaink között mindinkább nemcsak tendencia, hanem követett gyakorlat is, hogy az árak igazodjanak a termék értékéhez. Ehhez viszonyítva az árak tudatos eltérései összszólamenében nem képeznek olyan tömeget, amely megkövetelné a vonatkozó szabályozás mikéntjénél a feltétlen figyelembevételt. Mindehhez, még csak annyit, hogy az „ár-eltérések” döntően a fogyasztási cikkeknel fordul elő, ami viszont jelentős mértékben kiesik a szállítási szerződések köréből. Ehhez a megoldáshoz csak annyit, hogy ez a konstrukció a nyersanyagok szállításánál nem alkalmazható, pl. szén, vasérc stb. Ezen a területen egységes határidővel kell operálni.

Befejezésül meg kell említeni azt a logikai lehetőséget, hogy egységes szavatossági határidő mellett a meghosszabbodás végső időtartama is egységesen kerüljön alkalmazásra.

5. SZAVATOSSÁGI HATÁRIDŐ KEZDETE

A Sz. R. 41. §-a egyértelműen akként rendelkezik, hogy a jogosult a dolog *átvételétől* számított hat hónapon belül érvényesítheti szavatossági jogait. Ezt a megoldást feltétlenül helyeselni kell, mert lényegesen egyszerűbb és egyértelműbb, mint a Ptk. megoldása, ahol mint ismeretes a szavatossági idő kezdőpontja a szolgáltatás megvizsgálásának a befejezése. Indokolatlan volna e helyütt a Sz. R. ilyen megoldását méltatni, ezért csak utalok Kemenes már idézett tanulmányára,⁶⁸ ahol alapos vizsgálódás után jut arra a meggyőző következtetésre, hogy a szavatossági idő kezdőpontjának az átvétel időpontját kell tekinteni.

Tekintettel arra, hogy a Sz. R. a szavatossági határidő kezdetét az átvételtől számítja, valamint arra a már tárgyalt egyéb új rendelkezésekre, hogy az átvételre vonatkozó speciális szabályok (Sz. R. 33—34. §) bizonyos mértékig értékküket veszítették, úgy is lehetne fogalmazni — és ez a Sz. R. keletkezési idejére és körülményeire figyelemmel helytálló is —, hogy a jogszabály alkotásnál az új rendelkezések nem nyertek következetes alkalmazást.

⁶⁸ Kemenes: Zárójelentés II. köt. 90. old.

Egyrészt a nyílt és rejtett hiba közötti különbség elejtése és a szavatossági határidőnek elévülési időként való szabályozása, másrészt a szavatossági határidő kezdőpontjának az átvétel időpontjával való azonosítása feleslegessé teszi annak szabályozását, hogy a megrendelő a hozzá érkezett szolgáltatást mikor és mennyi idő alatt lesz köteles megvizsgálni. A megvizsgálási kötelezettség bevezetése még a 103 900/1951. (Tg. É. VII. 18.) rendelet vezette be és a későbbi szabályok is fenntartották a reális teljesítés elve, a minőségvédelem és nem utolsó sorban a terv és szerződéses fegyelem biztosítása érdekében. Mindezekhez a szempontokhoz járult még a kötelező igényérvényesítés követelménye is. Ennek megfelelően a mindenkor szabályok a megvizsgálási kötelezettség elmulasztásához igen súlyos szankciókat helyeztek kilátásba. Ezek a szankciók rendszerint abban álltak, hogy a „kellő időben” nem jelzett hiba esetén a jogosult elveszítette az igényét arra, hogy a szállítóval szemben fellépjen.

Jelenleg viszont az a helyzet, hogy a megvizsgálási kötelezettség ugyan továbbra is fennáll, azonban ennek a kötelezettségnek a megszegése szankcionálva nincsen. Azon túlmenően, hogy a szankció nélküli normatív kötelezettségek nem indokoltak, feleslegessé teszi a szabály fenntartását az is, hogy az esetek nagy százalékában a megrendelő a szolgáltatást úgy is megvizsgálja, vagy legalábbis használatba veszi, ami végeredményben a legbiztosabb megvizsgálási mód, felesleges tehát ezt normatív kötelezettségnek külön kimondani.

Összefoglalva az elmondottakat: a Sz. R. átvételre vonatkozó szabályai indokolatlannak mondhatók, mivel a megváltozott egyéb szabályok megszüntették ezeknek a szabályoknak a létalapját, tehát de lege ferenda indokolt lenne ezek hatályon kívül helyezése.

6. VÁLASZTÁSI JOGOSULTSÁG A SZAVATOSSÁGI JOGOK KÖZÖTT

Korábbiak során tárgyaltuk az egyes szavatossági jogokat, ott szó volt arról is, hogy az egyes szavatossági jogok csak milyen feltételekkel gyakorolhatók. A választás joga gyakorlatilag a kijavítás és az árleszállítás közötti választásra redukálódik. A választási jog egyébként a megrendelőt illeti meg, ami nyilvánvalóan a szükségletkielégítés elvének érvényrejuttatásával van összefüggésben. Ha ugyanis a kötelezett egyszer hibásan teljesített, a megrendelő képes megmondani, hogy a szükségletét milyen formában tudja leginkább kielégíteni. Mivel mind az árleszállítás, mind a kijavítás a szolgáltatás használatát biztosítja, a választásnál alapvetően gazdasági megfontolások lesznek az irányadók. Ezek a körülmények megalapozzák azt a véleményt, hogy a szavatossági igény variálási lehetőségének a szerepét nem szabad túlbecsülni. Kétségtelen, hogy a Ptk. rendelkezéseihez viszonyítva a választott szavatossági jogról való áttérés lehetősége korszerűbb, az igényeket jobban kielégítő megoldás. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy a Ptk.-ban az egyes szavatossági jogok között — az elállás kivételével — minden megkötöttség nélkül lehet választani.

7. A MINŐSÉGI KIFOGÁSOLÁS RENDJE

A címben jelzett témakör ugyan kissé távol esik a jelen tanulmány feladataitól állított céltól, a témával való foglalkozást azonban indokolja az a körülmény, hogy az idevágó szabályozások — annak ellenére, hogy az igényérvé-

nyesítés nem kizárólagos formáját adják —, nagymértékben befolyásolják a már tárgyalt szavatosság intézményének valódi értékét. Ha bármilyen szankciókat is alkalmazunk a szállítókkal szemben, de megnehezítjük a megrendelők igényérvényesítését, akkor a mégoly „súlyos” szankciók is „megenyhülnek”. Úgy érzem, hogy jelen esetben nagyon kell ügyelni a tartalom és forma összhangjára, mert a forma adott esetben a tartalmi rész által elérni kívánt cél megvalósítását megghiúsíthatja vagy legalábbis megnehezítheti.

A következőkben az idetartozó szabályokat abból a szempontból kívánom vizsgálat alá vetni, hogy ezeknek a szabályoknak is az általános célkitűzéshez, nevezetesen a minőség állandó emelésére való törekvés irányába kell hatni. Az e cél érdekében is alkalmazott elvnek — a megrendelői pozíció helyzetének privilegiálása — itt is érvényesülni kell.

A minőségi kifogásolás rendjével ez idő szerint a Sz. R. 44. §-a és a 250/1966. (II. 14.) KDB sz. elnöki utasítás (továbbiakban: U.) szabályozza. A fenti két jogszabály részletesen felsorolja a megrendelő kötelezettségeit a mennyiségi hiány — ami adott esetben minőségi hiba is lehet — és a kellékhibas szolgáltatás esetén, valamint az ilyenkor tanúsítandó eljárást. A két jogszabályon kívül még figyelemmel kell lenni a Ptk. fuvarozásról szóló rendelkezéseire, valamint az egyes speciális fuvarozási ágak szabályzataira is.

A megrendelő kötelességei mindjárt az áru megérkezésekor jelentkezik. Az U. 1—3. §-a részletesen taglalja, hogy a megrendelőnek (címzettnek) mit kell ellenőrizni (köteles a küldeményt, valamint a mennyiséget és minőséget befolyásoló körülményt, a fuvar eszközü állapotát, a feladó által végzett megjelöléseket, a csomagolási címként feltüntetett jelzőszámokat, a csomagolás és a címke épségét, sorszámozott címkén a termék bruttó, nettó és tara súly megjelölést ellenőrizni, illetve megvizsgálni). Amennyiben a megrendelő gyanítja, hogy mennyiségi hiány vagy minőségi hiba forog fenn, azonnal jegyzőkönyv felvételét kell kérni a rendeltetési állomástól. A jegyzőkönyvet három nap alatt el kell küldeni a szállítóknak, ugyanakkor az igényt a fuvarozónak be kell jelenteni és erről a szállítót tájékoztatni.

Az U. 7. §-a a következő rendelkezést tartalmazza. „Ha a küldeménynek külsőleg fel nem ismerhető, de utólag feifedett olyan hibái vannak, amelyek fuvarozás közben (kiemelés tölem B. L.) következik be, ezekről — a fuvarozási szabályzat eltérő rendelkezése hiányában — az átvétel napját követő három nap alatt mind a szállítót, mind a fuvarozó vállalatot az átvevő táviratilag értesíteni és szemlét tartani, valamint a jegyzőkönyvet felvenni köteles.”

Gyakorlatilag a megrendelőnek először el kell dönteni, hogy a hiba a fuvarozás időtartama alatt következett-e be vagy sem. A kérdés azért lényeges számára, mert ha véleménye szerint a hiba nem a fuvarozás alatt történt pl.: alkatrész eltérés, és utóbb mégis az nyer megállapítást, hogy igen, akkor mivel a fuvarozóval szemben kellő időben nem lépett fel, a szállítóval szemben sem támaszthat igényt. Ha viszont úgy ítéli, hogy a hiba a fuvarozás időtartama alatt keletkezett és utóbb az ellenkezője nyer bizonyítást, viselni kénytelen a fuvarozóval szemben felmerült költségeket.

A szállítóval szembeni fellépés esetén — ha tehát a hiba később derül ki —, az U. szerint a jegyzőkönyv felvételére meg kell hívni a szállítót a szemle időpontjának közlése mellett. Ha a szállító 24 órán belül nem jelzi, hogy a jegyzőkönyv felvételénél jelen kíván lenni, akkor a megrendelőnek a helyi tanácshoz kell fordulni és a tanács biztosít megfelelő személyt a jegyzőkönyv felvételéhez

és a jegyzőkönyvet három nap alatt el kell küldeni a szállítónak. Az U. pontosan körülhatárolja, hogy a jegyzőkönyvnek mit kell tartalmazni.

Ha a minőségi vita eldöntése miatt próba vételére van szükség, akkor ezt a szabvány, ennek hiányában pedig a rokonszabványok, illetve szállítási alapfeltételek szerint kell végezni. Szükség esetén a megrendelőnek távbeszélő útján a minőségellenőrző szervtől a mintavétel módjára nézve utasítást kell kérni.

A minőségi reklamáció költségével kapcsolatban szűrőpróbás vizsgálat esetén megállapított hibák miatt a minőségi ellenőrzés összes költségeit a szállító viseli, ha viszont a terméket darabonként kell megvizsgálni, a szállító a költségeknek annyi darabra eső részét viseli, ahány darabot a minőségellenőrző szerv hibásnak talál.

Kétségtelen, hogy a szállító érdekét is megfelelően védeni kell, mert ellenkező megoldás sok visszaélésre adna alapot, de a jelenlegi itt ismertetett megoldás sok esetben viszont arra alkalmas, hogy a megrendelők kedvét elvegye a szavatossági igény érvényesítésétől, mert sokszor többre kerül az igényérvényesítéssel kapcsolatos utánajárás, mint a hibának a kiküszöbölése, illetve kijavítása.

Az igény érvényesítése során sok olyan adminisztratív „buktató” van, amelyek esetleg elzárják az utat a további igényérvényesítés lehetősége elől. Az természetes, hogy a hiba fennállását a megrendelőnek kell bizonyítani, de indokoltnak látszana kötetlenebb bizonyítási lehetőséget adni a megrendelőnek és majd a bíróság döntene végeredményben abban a kérdésben, hogy volt-e minőségi hiba vagy sem.

Összegezve megállapítható, hogy a szavatosi felelősség valóban igen súlyos helytállási kötelezettség, ennek a hatását azonban szükségképpen tompítja az a körülmény, hogy a bizonyítási teher a megrendelő oldalán van, valamint az a jelenleg hatályos rendelkezés, hogy végeredményben a bizonyítás formája is kötött és elég sok adminisztratív megkötöttséget tartalmaz.

8. AZ ELLENSZOLGÁLTATÁS VISSZATARTÁSA

A Sz. R. 42. §-a a korábbi jogban ismeretlen új rendelkezést hozott, amikor kimondta, hogy alkalmatlan szolgáltatás esetén az egész vételárát, egyéb esetben pedig a vételár aránylagos részét, legfeljebb azonban annak 20⁰/₀-át a megrendelő a kifogás rendezéséig visszatarthatja. A jogalkotó nyilvánvaló akarata arra irányult, hogy a megrendelőt privilegizálja, mert az ellenérték visszatartásával reklamációs igényeinek a gyorsabb elintézését kívánta előmozdítani.

Ez a rendelkezés kétségtelenül a kötetlenebb kereskedelmi módszerek alkalmazását jelenti. Abban az esetben, ha a szolgáltatás alkalmatlan és a megrendelő még nem fizette ki a vételárát, magától értetődő, hogy visszatartási jogát gyakorolhatja, hisz, ha a szolgáltatás alkalmatlan, akkor az ránézve értéktelen is, tehát logikus, hogy értéktelen dologért ne fizessen ellenszolgáltatást.

Amennyiben utólag az nyer megállapítást, hogy a szolgáltatás valóban alkalmatlan, probléma nincs. Abban az esetben viszont, ha az nyer megállapítást, hogy a szolgáltatás csak részben alkalmatlan, az alkalmas rész arányában visszatartott vételárát természetesen meg kell fizetnie. A KGDB által követett gyakorlat szerint⁶⁹ ilyenkor a jogosulatlanul visszatartott összeg után késedelmi

⁶⁹ Gazdasági Döntőbizottságok joggyakorlata. 431. old. 1207. sz. jogeset.

kamatot köteles a megrendelő fizetni. Dogmatikailag ez a gyakorlat aligha vitatható, mert a fizetési késedelem — jogosulatlan visszatartás esetén — tény, ehhez pedig objektív alapon késedelmi kamatfizetési kötelezettség jár. Alátámasztja még ezt az a körülmény is, hogy az utóbbi években igen megszaparodtak a fizetési késedelmek, amelyek nagyszámú fizetési meghagyás formájában jelentkeznek a bíróságokon.⁷⁰ Ilyen körülmények között viszont feltétlenül indokolt védekezni minden olyan magatartás ellen, ahol visszaélési lehetőség van.

Az alkalmatlanság esetén kivéve, az egyéb esetekben a jogszabály a visszatartható összeget maximálja a vételár 20⁰/₀-ában. Figyelemmel az előbb tárgyalt és helyes irányba mutató bírói gyakorlatra, indokoltnak látszana ennek a korlátnak az eltörlése. Helyesebb volna, ha a megrendelő a hiba arányába tartaná vissza a vételárat, mert számos esetben a hibás rész értéke meghaladja a szolgáltatás 20⁰/₀-át. A visszaélés lehetősége ugyan természetesen fennáll, de ugyanilyen mértékben fennáll egyrészt az alkalmatlanság esetén is, ahol az egész vételárat visszatartja, noha jöllehet utólag az nyer megállapítást, hogy a szolgáltatás nem alkalmatlan, másrészt a 20⁰/₀ visszatartása is lehet jogtalan. Úgy vélem, hogy a szigorúan alkalmazott kamatrendelkezések elégséges védelmet nyújtanak az esetleges visszaélések elkerülésére.

Végezetül csak a teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy ha a megrendelő alkalmatlanságra hivatkozással az egész vételárat visszatartja és később az alkalmatlanság helyett egyéb hiba kerül megállapításra, a hibával arányosan visszatartott összeg tekintetében fizetési késedelmet megállapítani nem lehet.

9. JÓTÁLLÁS

Amikor a minőség biztosítását szolgáló szankciókat tárgyaljuk, a kellékszavatosság mellett feltétlenül beszélni kell, a hozzá sok vonatkozásban kapcsolódó jótállás intézményéről.

A jótállásra vonatkozó tételes szabályok tárgyalása előtt szükséges bizonyos alapkérdések tisztázása.

A Sz. R. a jótállás fogalmi meghatározását nem adja meg, csak a jogkövetkezményeit szabályozza. A 43. § a következőket mondja:

„(1) Ha jogszabály vagy a szerződés másként nem rendelkezik, a jogosult hibás teljesítés esetén a jótállás alapján is a 40. §-ban meghatározott igények között választhat.

(2) A hibás termék jótállási kötelezettség keretében — használaton kívül — végzett kijavítása esetén a jótállási idő a javítási időtartamával meghosszabbodik. A termék kicserélése esetén a jótállási idő újból kezdődik.

(3) A jogosult jótállási igényét keresettel a jótállási idő elteltétől számított hat hónap alatt érvényesítheti, feltéve, hogy kifogását a szállítóval a jótállási időn belül közölte.”

A Ptk. a jótállás intézményéről nem is a szerződésszegések, hanem a szerződést biztosító mellékkötelezettségek körében rendelkezik és azt mondja „Aki valamely szolgáltatásért jótállást vállal, a jótállás időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka az átadás után keletkezett.” (Ptk. 248. §.)

⁷⁰ Részletes adatokat l. Tóth: Szerződésszegésből eredő igények érvényesítése. Döntőbíráskodás. 1972. 213—222. old.

A jótállással foglalkozik a Legfelsőbb Bíróság XXX. sz. elvi döntése, annak a megállapításai azonban a szállítási szerződések területén nem alkalmazhatók, mivel maga az elvi döntés ezt kifejezetten kimondja. (Csak zárójelbe jegyezzük meg, hogy ez az álláspont vitatható, mert a Sz. R.-nek mögöttes jogterülete a Ptk., tehát a jogszabályértelmezésnél a Sz. R.-ben nem szabályozott kérdésekben azonos elveket kell követni. Ehhez még csak annyit, hogy a XXX. sz. elvi döntés megállapításai, természetesen mutatis mutandis — érdemben egyébként alkalmazhatónak látszanak.)

Találkozni lehet olyan nézettel, hogy a jótállás és kellékszavatosság közötti alapvető különbség abban áll, hogy szavatosság esetében a dolognak az átadás-kor kell hibátlanul lenni, jótállás esetében pedig a jótállási idő alatt kell a zavartalan használhatóságnak fennállni.⁷¹

Ezzel a nézettel szemben foglalt állást többek között Eörsi,⁷² Görgey⁷³ és Kemenes.⁷⁴ Ez utóbbi nézetek közös jellemzője annak helyes felismerése, hogy ha a dolog használat közben meghibásodik, akkor ez annak a nyilvánvaló bizonyítéka, hogy a dolog az átadás-kor nem volt hibátlan, a hiba oka benne volt a szolgáltatásban. Ez végeredményben a hiba jelentkezésének a problémája, ami nem képezheti az alapját a kellékszavatosság és jótállás dogmatikai megkülönböztetésnek.

Noha Ptk. a jótállást a szerződés megerősítésének egyik eszközeként tárgyalja mindinkább általános az a vélemény, hogy jogszabályszerkesztési szempontból is a szerződésszegés körébe kell azt elhelyezni, mert a gyakorlat azt mutatja, hogy jótállás vállalás mindig a megfelelő minőséghez kapcsolódik. A Sz. R. már eleve a szerződésszegés körében szabályozza a jótállást, tehát egyértelműen jótállásról, csak szerződésszegés esetén beszélhetünk, vagy megfordítva, nem lehet szerződésszegés nélküli jótállás kötelezettségről beszélni.

A jótállás és szavatosság közötti másik „hagyományosnak” mondható különbség az, hogy a jótállás szigorúbb felelősség, amely majdnem eléri a feltétlen felelősséget. A korábbi fejtegetések során kísérletet tettünk arra, hogy bebizonyítsuk a kellékszavatosság területén azt, hogy az feltétlen felelősség, mert a Ptk. által kimentési okként szabályozott körülmény valójában nem a kimentés célját szolgálja, hanem csak azt hangsúlyozza, hogy mikor nem áll fenn a helytállási kötelezettség. A jótállásnak a Ptk.-beli szabályánál lényegében ugyanez a kérdés, mert az a körülmény, hogy a hiba oka az átadás után keletkezett nem más, mint az, hogy a szolgáltatás hibátlan volt, tehát nincs szerződésszegés. Lényegében tehát e tekintetben nem mutatkozik semmi különbség a jótállás és szavatosság között, mert kimentés egyik esetben sincs.

Ugyancsak nem képezheti a dogmatikai elhatárolás alapját az a főleg korábban hangoztatott különbség, hogy a jótállás felvállalás alapján jön mindig létre, míg a szavatosság jogszabályi rendelkezésen alapszik. Korábbi jogunkban ennek volt némi létalapja, jelenleg azonban az a helyzet, hogy a jótállások döntő hányada jogszabályon alapszik, ugyanakkor mód van arra — ha korlátozott mértékben is —, hogy a szavatosi felelősséget szerződésileg a felek korlátozzák, illetve kiterjesszék.

⁷¹ Mártonffy: Még egyszer a jótállásról. Döntőbíráskodás. 1963. 253—258. old.

⁷² Eörsi: A jótállásról. Döntőbíráskodás. 1961. 135. old.

⁷³ Görgey: A jótállás gyakorlatának néhány elvi vonatkozása. Döntőbíráskodás. 1962. 247. old.

⁷⁴ Kemenes: Zárójelentés II. kötet. 157. old.

Mindezek után joggal jelentkezik a kérdés, hogy milyen érdemleges különbség mutatható ki a két intézmény között.

Kemenes a Ptk. területén a leglényegesebb különbségeket a következőkben látja:⁷⁵

1. A választási jog a jótállás területén korlátozott.
2. Bizonyítási teher a kötelezettet terheli.
3. A kötelezett kárfelelőssége súlyosabb.
4. A helytállási kötelezettség hosszabb tartamú.
5. A szabályozás a szavatosság esetén kogens jótállás esetén diszpozitív.
6. A szavatosság szükségképpen átfogja az egész szolgáltatást, míg a jótállás nem.

ad. 1. A választási jog területén a szállítási szerződések körében nincs eltérés a kellékszavatosság és a jótállás között, mert a Sz. R. 43. §-a jótállás esetén is a Sz. R. 40. §-ra utal, amiből értelemszerűen következik, hogy az ott szabályozott választási jogot korlátozó rendelkezéseket a jótállás alapján támasztható igények tekintetében is alkalmazni kell. Amennyiben korábban kifejtetteknek megfelelően a szavatossági igény gyakorlása során a megrendelő nagyobb szabadságot élvezne — amit a szavatosság tekintetében indokoltnak tartunk — a jótállás esetében a jelenlegi szabályozást, legalábbis a megoldás érdemi részét illeti, továbbra is indokolt fenntartani.

ad. 2. A kellékszavatosság kapcsán is említettük, hogy az feltétlen felelőség, ez azonban nem teszi szükségtelemmé a bizonyítási teher tárgyalását. A maga helyén utalás történt arra, hogy a szavatossági jog gyakorlásánál a megrendelőnek kell bizonyítani, hogy a dolog az átvételkor hibás volt. A bizonyítási teherre vonatkozóan nincs közvetlen rendelkezés a Sz. R.-ben, de a 44. §-ban szabályozott minőségi kifogásolások rendjére vonatkozó szabályokból a fenti következtetés aggály nélkül levonható.

Ami viszont a jótállás alapjáni igényérvényesítést illeti, jogpolitikailag indokoltnak tartjuk mi is a bizonyítási tehernek a kötelezett oldalára helyezését, ugyanakkor helyes volna ezt de lege ferenda jogszabályban is kimondani. E helyütt szükséges arra utalni, hogy a bizonyítási teher „elvileg” igen súlyos, mert a bizonyítási teher segítségével vagy a hibátlanságot vagy a minőségi hibát végeredményben vélelmezzük. A gyakorlatban azonban a bizonyítási teher mégsem bír túlzott jelentőséggel, mert a közismert szabad bizonyítási rendszer mellett hatása oda redukálódik, hogy ha nem sikerül a bizonyítás, akkor az viseli a bizonyítás sikertelenségét, akinek az oldalán a bizonyítási teher fennállott. Mivel jelen esetben szakértő közreműködésével rendszerint tisztázható, hogy a hiba rendeltetésellenes használat következménye-e, vagy olyan ok eredménye-e, amiért a megrendelő felelős, a bizonyítási teher hatása viszonylag kisebb súlyú.

ad. 3. A másik különbség a kellékszavatosság és jótállás között, hogy kellékszavatosság esetén a már tárgyalt szavatossági igényeken túlmenően a megrendelő egyéb kárát akkor érvényesítheti, ha a szerződésszegés a kötelezettnek felróható. Jótállás esetében a kártérítésnek feltétlen felelőségként való kezelése a Sz. R. nem ad lehetőséget. A Ptk. 248. §-ból levonható ilyen következtetés, de a Sz. R. 43. §-a egyértelműen szerződésszegés esetén a kárfelelősséget szubjektív alapra helyezi. Az más kérdés azonban, hogy a jótállás esetén szükségképpen többlétszignornak kell érvényesülni, már csak azért is, mert a jótállás vállalása a piaci viszonyokban előnyként jelentkezik, illetve a jótállásvállalással

⁷⁵ Kemenes: Zárójelentés II. kötet. 152—170. old.

a kötelezett előnyre tesz szert, ezért valami többletet kell vállalni, azon túl, ami jogszabályon alapulva egyébként is kötelessége. Indokolt tehát a jótállás alapján a kötelezett felelősségét szigorítani, szükséges azonban ennek jogszabályi kimondása, mert az a jelenlegi szabályokból egyértelműen nem következik, mivel a jótállási esetek kizárólag a szerződésszegés, pontosabban hibás teljesítés esetére tartoznak, ezekre nézve pedig a Sz. R. 47. §-a másképp rendelkezik.

ad. 4. A jótállási határidő tekintetében a különbségtétel nem mondható egyértelműnek. Általában igaz, hogy a jótállási idő hosszabb, mint a szavatossági idő, azonban a szavatossági időnek elévülési időként való szabályozásával a hathónapos határidő nem egyszer kitolódik. Az alapvető különbség ott jelentkezik, hogy szavatosság esetén hat hónap után csak akkor érvényesíthet a megrendelő szavatossági jogot, ha bizonyítani tudja, hogy önhibáján kívül nem tudott korábban jogával élni, addig a hosszabb jótállási idő alatt az igényét korlátozás nélkül érvényesítheti. Ilyen értelemben előfordulhat és elő is fordul, hogy a jótállási igény hosszabb ideig érvényesíthető, de ha ez nem is áll fenn, az igény érvényesítése lényegesen egyszerűbb, mert nem kell a hathónapos határidő elmulasztásának indokoltóságát bizonyítani. Jelen esetben nem vettük számba azt a lehetőséget, hogy a szavatossági határidőt a felek meghosszabbíthatják, mert ez egyrészt atipikus, másrészt pedig a jótállási időnél ugyanez a lehetőség is fennáll, sőt előfordulása lényegesen gyakorlatibb.

ad. 5. A szabályozás jellege.

Az, hogy a vonatkozó szabályok kogensek, vagy diszpozitívek, végső fokon elhatározás kérdése.

Alapvető jogpolitikai okok azonban erősen befolyásolhatják az elhatározást. A jelenleg hatályos rendelkezések szerint a Sz. R.-nek a szerződésszegés esetére megállapított rendelkezései kogensek, mivel a Sz. R. 59. § (1) bekezdése egyértelműen kimondja, hogy a jogszabálynak szerződésszegés esetére megállapított igények kizárása vagy korlátozása semmis. Ugyancsak kimondja a jogszabály, hogy ha a felek a szerződésszegés esetére megállapított igényeket mellőzték, azokat akkor is a szerződés tartalmának kell tekinteni. Itt tulajdonképpen két dologról van szó. Egyrészt a vonatkozó szabályok kogens (és egyben imperatív) jellegűek, amiből következően sem a felek, sem jogszabály (természetesen alacsonyabb rendű) nem térhet el. Ennek indoka abban keresendő, hogy az adott szerződéseknél társadalmi tulajdonról van szó, az esetleges szerződésszegések a társadalmi tulajdon károsodását is jelentik. Figyelembe veendő szempont továbbá az is, hogy a kogens jelleggel tulajdonképpen a megrendelői pozíció védelme valósul meg. Igaz ugyan, hogy a szabályozás egyaránt valamennyi szerződésszegésre is vonatkozik, azonban döntően mégis a kötelezetti szerződésszegéssel kell számolni. A megfelelő piaci egyensúly hiánya — diszpozitív szabályozás esetén — a szállítók részéről való visszaélést eredményezhetne.

Ami a jótállásra vonatkozó szabályokat illeti, a helyzet kettős.

Azokban az esetekben, amikor a jótállás szerződéses felvállaláson alapszik, akkor „logikusan” diszpozitív szabályoknak képzelhetők el. Ezt egyébként a gyakorlat is magáévá teszi és következetesen alkalmazza. Ennek alapján a KGDB elismerte annak a kikötésnek az érvényességét, hogy a szerződésen alapuló jótállás kezdő időpontja már a készrejelentéssel kezdődik.⁷⁶

Akkor viszont, ha a jótállás vállalását jogszabály írja elő, a diszpozitivitás nem engedhető meg, mert az a jogszabály által elérni kívánt célt hiúsítaná meg.

⁷⁶ Gazdasági Döntőbizottság Joggyakorlata 93. old. 522. sz. állásfoglalás.

Annak feltételezése mellett, hogy a jogszabály kötelező jelleggel jótállás vállalását olyan esetekben mond ki, amikor ahhoz valóban komoly társadalmi érdek fűződik, indokolt a jogszabály alapján fennálló jótállási szabályokat kogens jellegű szabályokként megfogalmazni.

Mindehhez még csak két rövid megjegyzés: 1. a kogencia nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy a felek a jogszabályban előírtakon túl, szigorúbb szabályokban állapodjanak meg. Ez tulajdonképpen a claudikáló kogencia. 2. A szabályozás kogens jellegétől különböző kérdés az igényérvényesítés kötelező vagy nem kötelező volta.

Összefoglalva tehát a szállítási szerződések területén a szavatosság szabályai kogensek, a jótállás szabályai pedig, ha azok jogszabályon alapulnak, szintén kogens jellegűek, ha viszont szerződésen, akkor pedig diszpozitívek.

ad. 6. Nem jelentkezik szükségképpen különbségként, de az előfordulási lehetősége meg van annak, hogy a jótállás ne fogja át az egész szolgáltatást, hanem annak csak meghatározott részét. Ez elsősorban a szerződés alapján felvállalt jótállásnál fordul elő, amikor a többletfelelősség csak meghatározott részre terjed ki.

A szavatosság és jótállás közötti lényegesebb különbségek áttekintése után levonható az a következtetés, hogy a két intézmény között a különbség sokkal inkább fokozati mint strukturális. Jótállás alapján a szállítót többlet-felelősség terheli, helyzete elnehezül. Azzal, hogy a bizonyítási teher ráhárul, hogy felelőssége is feltétlenné válik, hogy adott esetben a helytállás időtartama is hosszabb, mint a szavatosság esetében a jótálló többletfelelőssége kimutatható; igaz viszont, hogy a választási jog korlátozottsága számára kedvezőbb helyzetet is eredményezhet.

A következő kérdés természetesen az, hogy ennek a többletfelelősségnek mi az alapja, indokoltsága.

Itt megint külön kell tárgyalni a szerződésen alapuló jótállást attól az eset-től, amikor a jótállás vállalást jogszabály mondja ki.

A szerződésen alapuló jótállás a piaci versenyeknek az eszköze. Azzal, hogy a kötelezett a törvényben meghatározott követelményeken túl vállal helytállást az általa szolgáltatott dologért akár úgy, hogy a jogérvényesítés során magára vállalja a bizonyítási terhet, akár úgy, hogy a helytállás időtartamát meghosszabbítja, kedvezőbb feltételeket teremt üzletfelei számára, ami nyilvánvalóan a szolgáltatás kelendőségét fokozza. A jótállás azonban csak akkor tudja ezt a hatását kifejteni, ha ennek a gazdasági lehetőségei adottak, ha a piaci egyensúly, a kereslet-kínálat legalábbis egyensúlyban áll. Mindennapi életünk tapasztalata, hogy a televíziók és hűtőszekrények kínálatának növekedésével a jótállási vállalások is növekedtek.

Noha a jótállás történetileg kétségkívül az önkéntesen felvállalt jótállás intézményéből alakult ki, nem lehet indokolatlannak mondani a jogszabály alapján előírt jótállási kötelezettségeket. A minőség állandó emelésére való törekvés meghatározott körben megfelelően indokolja a jótállás jogszabályi előírását. A gyakorlat bizonyítja, hogy a szerződésileg felvállalt jótállás és a jogszabály által kötelezően előírt jótállás jól megfér egymás mellett. Példaként a már említett televízióra és hűtőszekrényre hivatkoznék, ahol a jótállás minimális időtartamát jogszabály írja elő, de a televíziókat és hűtőszekrényeket előállító vállalatok a jogszabályban előírt jótállási időn felül plusz kötelezettséget vállalnak, amikor a jótállási időt önkéntesen meghosszabbítják, a forgalmazó kereskedelmi vállalatok pedig a jótállás körébe ugyan nem tartozó egyéb kedvezmé-

nyeket adnak.⁷⁷ Meghatározott körben ezért továbbra is indokolt a jótállás jogszabályi elrendelésének a fenntartása, mert a fogyasztóknak ez jelenti a legnagyobb biztonságot.⁷⁸

A jótállással összefüggésben kell foglalkozni az 5/1968. (I. 27.) PM rendelettel szabályozott garanciális alap képzéséről. Az említett PM rendelet lehetővé teszi, hogy meghatározott termékfajtáknál a jótállásvállalás fejében a termék árában a jótállási költségek költségfedezete a megrendelővel szemben érvényesíthető legyen. Ugyancsak a rendelet, illetve annak melléklete felsorolja azokat a termékeket, amelyekre jótállást kell vállalni és egyben meghatározza a garanciális költségként érvényesíthető százalékos kulcsokat is.

A garanciális alap létjogosultságát Viski a következőkkel indokolja: „A garanciális alap létrehozatal egyébiránt abból a megfontolásból is fakadt, hogy a jótállásvállalásra olyan, a termék előállításához felhasznált anyag belső tulajdonságaiban rejlő okból szükséges, amely a termék üzemeltetése során hibaként mutatkozik meg. Az emiatt szükséges javítás, pótlás, csere vagy egyéb jótállási szolgáltatás költségeire tartalék már azért is kell, mert ezek különben a termelő vállalat eredményét rontanák anélkül, hogy a vállalat akár a termelő tevékenységben, akár a gazdálkodásban hibát követett volna el.⁷⁹ A későbbiek során még arra hivatkozik, hogy mindaddig, amíg a jótállási alapot be nem vezették a vállalatok részéről, nagyfokú tartózkodás volt tapasztalható a jótállás vállalásával szemben, így a garanciális alap biztosítása alkalmas ennek az idegenkedésnek a felszámolására.

A kellekszavatosság tárgyalása során már történt utalás arra, hogy a szavatosság és a jótállás alapján támasztható igények lényegében azonosak. A szavatosság és jótállás összevetésénél pedig arra a megállapításra jutottunk, hogy a két intézmény közötti különbségek nem strukturálisak, hanem csak fokozatiak. Így lehetőség nyílik arra, hogy szavatosságon alapuló igények kielégítésekor is a költségelszámolások a garanciális alap terhére történjenek. Ettől függetlenül is felvetődik azonban a garanciális alap létjogosultságának az indokoltsága. Abban az esetben, ha a kijavítás, kicserélés, stb. költségek a megrendelőre átháríthatók, a vállalatok nem érdekeltek abban, hogy a minőségjavítás érdekében hathatós lépéseket tegyenek. Mindehhez hozzájárul még az a mind szélesebb körben elterjedő gyakorlat, hogy a termékelőállítók a garanciális alap egészének vagy egy részének az átengedése fejében a jótállási feladatokat „átruházzák” különböző javító, szolgáltató vállalatokra és így még annak a veszélynek a kockázatától is megszabadulnak, hogy a garanciális alap esetleg nem fedezi az adott termék javítására fordított költségeket. Noha ez utóbbi megoldást gazdaságossági szempontok indokolják, ez még azzal a káros következménnyel is jár, hogy a javító vállalatok saját gazdasági eredményük érdekében nem érdekeltek a hibák elismerésében és megfelelő kijavításában.

A garanciális alap indokoltságát Eörsi már 1961-ben írott tanulmányában kétségbe vonta. Álláspontja szerint 1959-ben (amikor a garanciális alapot elő-

⁷⁷ Ebből a szempontból közömbös, hogy a gyártó vállalatok „többletfelelőség vállalása” jótállás-e, vagy úgynevezett vevőszolgálati juttatás, mert ez utóbbi is — legalábbis tendenciájában — a kifejtett elvet igazolja.

⁷⁸ Ellenkező nézetet fejt ki: Visky: Tartóssági követelmény — kellekszavatosság — jótállás. Döntőbíráskodás. 1970. 9. sz. Farkas: Tartóssági követelmény — kellekszavatosság — jótállás. Döntőbíráskodás. 1971. 1. sz.

⁷⁹ Visky: A jótállás és a garanciális (jótállási) alap. Döntőbíráskodás. 1967. 10. sz. 305. old.

szőr bevezették), már nem állottak fenn azok a jogpolitikai indokok, amelyek indokolták volna a garanciális alap elismerését. Szerinte a jótállást is alkalmassá kell tenni arra, hogy anyagi ösztönzést jelentsen a vállalatoknak.⁸⁰

Úgy vélem, hogy a jelenlegi gazdasági viszonyaink között Eörsi megállapításai még inkább aktuálisak, még inkább fel kellene ezt az eszközt is a vállalatok ösztönzésére használni.

A korábbiak során utalás történt már arra, hogy a jótállás növeli a vállalatok termékeinek a kelendőségét, ami a termékelőállítók, de a forgalmazók hasznát is növeli. A jelenlegi megoldás méltánytalan a fogyasztókra nézve, mert a garanciális hányadnak a vételárba való beépítésével a fogyasztók mintegy veszélyközösséget alkotnak a vételárhányaddal quasi biztosítják magukat arra, hogy a jótállási idő alatt jelentkező meghibásodás esetén a költségek ne őket terheljék.

Végezetül, ami Viski érvelését illeti: az nem képezheti a garanciális alap indokoltóságát, hogy ennek hiányában olyan költségeket kell viselnie, ami tekintetében őt mulasztás, hiba nem terheli. Ha elfogadnánk ezt az érvelést, akkor a kellékszavatosságnál is kellene ilyen alapot létesíteni, mert igen gyakran előfordul ott is, hogy olyan hibáért kell helytállnia, ami nincs kapcsolatban saját tevékenységével, illetve saját tevékenységének felróhatóságával. Az kétségtelen, hogy előfordulhatnak olyan esetek, amikor a szállítónak helyt kell állni, noha személyében vetlen, de ez egyrészt, ha nem is általános, de elég széles körben alkalmazott megoldás a polgári jogban, másrészt ezt gazdasági eredménye terhére megteheti, mivel rendszerint a jótállás vállalás többlet gazdasági eredményt is biztosít számára.

Összefoglalva az elmondottakat: nem tartjuk indokoltnak az 5/1968. (I. 27.) PM rendelettel szabályozott garanciális alap, illetve garanciális hányad beépítését a termék árába, mert ezáltal a jótállás által nyújtott előnyök hatását voltaképpen lerontjuk, másrészt megkockáztatjuk annak kijelentését, hogy a jótállási időnek szavatossági idővel való részleges egybeesése folytán a vállalatok indokolatlan jövedelemhez jutnak a fogyasztók rovására. Így tulajdonképpen az egyébként szigorú kellékszavatosi felelősség is sokat veszít a súlyából, ami nem szolgálja a minőség emelésére irányuló törekvést, sőt ellenkező hatás kiváltására is alkalmas, lehet.

10. A JÓTÁLLÁSI IGÉNY ÉRVÉNYESÍTÉSE

A Sz. R. 43. § (3) bekezdése szerint a jogosult a jótállási igényét keresettel a jótállási idő elteltétől számított hat hónap alatt érvényesítheti, feltéve, hogy kifogását a szállítóval a jótállási idő alatt közölte.

Az idézett rendelkezésből egyértelműen következik, hogy a jótállási idő alatt az igény bármikor érvényesíthető, sőt végső soron a jótállási időn túl hat hónapig, a perlési lehetőség fennáll, feltéve, hogy a jótállási idő alatt az igénybejelentés megtörtént.

Ebből következően különbséget kell tenni: 1. jótállási idő, 2. és a jótállásból fakadó igény érvényesítésére megállapított határidő között.

ad. 1. A jótállás időtartamát vagy a szerződés vagy a jogszabály állapítja meg. E tekintetben értelmetlen volna elévülési vagy jogvesztő határidőről be-

⁸⁰ Eörsi: A jótállásról. Döntőbíráskodás. 1961. 5. sz. 136. old.

szélni. A kötelezettségvállalás meghatározott időtartamra szól, ennek elteltével jótállási igényt érvényesíteni természetesen nem lehet. Indokolatlan volna bárminő kivétel, mert az esetleges anomáliák kiküszöbölésére a kellékszavatosság elévülési ideje alkalmas. Így magától értetődően eszik a jótállási idő meghosszabbodásának és félbeszakadásának problematikája is.

dokolt volna tehát, hogy ilyenkor a jogosult valamilyen összegű használati díjat ad. 2. Teljesen más a helyzet a jótállási igény érvényesítésére megállapított hathónapos határidő jogi természetét illetően. A jogszabály szövegéből kitűnően a hathónapos határidő tipikusan egy meglévő igény érvényesíthetőségének az időtartama, amiért is ezt elévülési jellegűnek kell tekinteni. Ebből következően elvileg nem lehet kizárni a meghosszabbodás lehetőségét. Más kérdés az, hogy szocialista szervezetekről lévén szó, a gyakorlatban ez mennyire alkalmazható, illetve mennyiben fordul elő. Itt ugyanis eleve kizárt az, hogy a megrendelő azért nem érvényesítette az igényét, mert a hibáról nem tudhatott.

Az elévülés megszakadásának is elvben meg van a lehetősége. Itt is irányadónak tekintjük azonban a kellékszavatoságnál mondottakat, hogy a felszólítást nem látjuk indokoltnak elévülést megszakító körülményként elismerni.

11. VÁLASZTÁSI JOG A JÓTÁLLÁSI IGÉNYEK KÖZÖTT

A Sz. R. szerint jótállás esetén is ugyanazok a jogok, ugyanolyan megkövettségekkel érvényesíthetők, mint szavatosság esetén. E helyütt csupán utalunk a szavatosság és jótállás közötti különbségnél kifejtett álláspontra, hogy ha a szavatossági jogok választási jogát nem kötjük ilyen szigorú feltételekhez, akkor is a jótállásnál a jelenlegi kötöttségeket továbbra is indokoltnak tartjuk

A jótállási igények gyakorlásával a kicserélésnél vetődött fel úgy a gyakorlatban, mint az elméletben, hogy kicserélés esetén a jogosult egy meghatározott ideig már a dolgot használta, ebből nyilvánvaló előnye származott, infizetne. Kemenes⁸¹ arra az álláspontra helyezkedik, hogy a jótállási idő első felében semmilyen körülmények között használati díj nem jár, a jótállási idő felétől háromnegyed részéig a termék árának 10–20⁰/₁₀-a és az utolsó negyed időtartama pedig a termék árának 20–30⁰/₁₀-ot indokolt volna használati díjként fizetni. Álláspontja szerint a jogosultnak, de csak is a jogosultnak meg kellene engedni azt, hogy bizonyíthassa, hogy az elhasználódás mértéke kisebb, mint a megállapított használati díj.

A használati díj létjogosultságát dogmatikai alapon aligha lehet vitatni. A jogosultnál a dolog használata során előny jelentkezik, s ha utóbb a dolgot kicserélik és újat kap helyette, akkor ez az előny mindenképpen jogalap nélküli gazdagodásként jelentkezik. Az is nyilvánvaló ugyanakkor, hogy ilyen „merek” felfogás alapján a kérdést megoldani nem lehet, mert ennek pl. az lenne a következménye, hogy minden egyes esetben vizsgálni kellene az elhasználódás fokát és azzal arányban megállapítani a használati díjat. Ebből a szempontból az idézett nézet egy megfontolt kompromisszum, amely alkalmas a szembenálló ellentétes érdekösszeütközések megoldására. A megoldásnak hallatlan előnye — egyszerűsége mellett —, hogy ezáltal a nagyobb összegű használati díj fizetési kötelezettsége alól mentesüljenek.

⁸¹ Kemenes: Zárójelentés. II. kötet. 188. old.

Egyetlen probléma csupán az, hogy adott esetben a jogosultat, ha nem is mindig indokolatlan, de legalábbis idő előtti kiadásokra kötelezi. Hasonló-jelenséggel a polgári jog egyéb, főleg kártérítési területén is találkozunk, amikor a jogellenes magatartás „eredményeként” a dolog elpusztul, csak a használt értéket kell megtéríteni. Ott tehát a kérdés úgy nyer megoldást, hogy a károsult kockázata körében kénytelen viselni annak a veszélyét, hogy idő előtti kiadások eszközlésére kényszerül. Úgy vélem, hogy ugyanilyen megfontolás alapján a jóállás körében is lehetne a jogosultat használati díj fizetésére kötelezni, legfeljebb annak megszorításával, hogy használati díj fizetés esetén lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a jogosult a kicserélés helyett elállási jogot gyakoroljon. Ez természetesen nem érintené a jogosult használati díj fizetésének a kötelezettségét, de választási jogánál fogva eldönthetné, hogy érdekeinek mi felel meg jobban: a kicserélés vagy az elállás.

A kézirat leadva: 1974. május.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ САНКЦИЙ ЗА НАРУШЕНИЕ ДОГОВОРА В СФЕРЕ ДОГОВОРОВ ПОСТАВКИ

(Резюме)

Настоящая работа является частью большого научного труда автора: „Система санкций плановых договоров, с особым вниманием на договоры поставки“. Настоящая статья рассматривает в первую очередь ненадлежащее исполнение, связанные с ним санкции, и вопросы, возникающие в связи с осуществлением санкций.

Работа выходит из общего положения, по которому одна из основных целей договоров — удовлетворение потребностей. Для этого требуется, между прочим, чтобы в товарообмене приняли участие товары надлежащего качества. Система норм, конечной целью которых является обеспечение надлежащего качества, складывается из правил разных отраслей права. Надо здесь подчеркивать, что обеспечение надлежащего качества имеет не только юридические, но и экономические предпосылки. Наша тема охватывает прежде всего распоряжения правовых норм, принимающихся в сфере ответственности за ненадлежащее исполнение. Принадлежащие сюда вопросы связаны в основном с институтами ответственности за ненадлежащее исполнение и ответственности в случае принятия на себя поручки.

В отношении этих двух областей ответственности подчеркиваем здесь следующие.

а) Если говорим об ответственности за ненадлежащее исполнение, является основным отвечать на вопрос: чем мы имеем дело — с повышенной или безусловной ответственностью? Работа приводит к выводу, что ответственность за ненадлежащее исполнение является безусловной. В литературе встречаются и противоположные взгляды. Обстоятельство, о котором говорит ст. 305 (4) ГК — недостатки были известны кредитору при заключении договора — толкуем так, что здесь речь идет не о ненадлежащем исполнении.

б) В отношении прав, предъявляемых на основе ответственности за ненадлежащее исполнение постановление № 10/1966 (от 14 февраля) Совета Министров — в отличие от ГК — установит определенный порядок и определяет условия осуществления отдельных прав. Автор настоящей работы считает правильным мнение, по которому надо было бы оказывать здесь большую гибкость, т. е. дать кредиторам большую „свободу движения“. Было бы основано прежде всего облегчение пользования правом замены вещей на другие.

в) В области договоров поставки сроки предъявления прав, вытекающих из ответственности за ненадлежащее исполнение — в отличие от правил ГК — имеют характер погасительной давности. В связи с этим фактом возникают проблемы, касающиеся правил приостановления срока исковой давности. ГК отменил правила приостановления исковой давности и регулировал этот вопрос своеобразно, так что на самом деле речь идет уже не о приостановлении, а о продлении срока исковой давности. Мера продления срока исковой давности ГК регулирует в отношении каждого случая отдельно и не упоминает о шестимесячном сроке погасительной давности по отношению к праву на предъявление требований, вытекающих из ответственности за ненадлежащее исполнение. Практика отмечает здесь трехмесячное продление срока. Автор считает, что правильнее было бы здесь определить продолжительность продления срока не отдельно по отношению каждого случая, а отнести продление к сроку погасительной исковой давности.

Такое разрешение дела сопровождалось бы двойной пользой: с одной стороны, при установлении срока не приходилось бы отдельно отмечать продолжительность продления, с другой стороны, отдельные специальные сроки исковой давности стали бы пропорциональными, и пешились бы таким образом нерегулируемые в этом отношении случаи (например, ответственность, вытекающая из договоров купли-продажи сивотных, ответственность за незаконное присвоение авторского права и т. д.).

г) В связи с продлением срока исковой давности вопрос об определении объективного конечного срока, с истечением которого уже нет возможности продлить срок исковой давности по отношению требований, вытекающих из ответственности за ненадлежащее исполнение. Здесь возникает следующий вопрос из какого теоретического основания можно исходить при определении этого объективного конечного срока. Имеются два пешения: а) определение единого срока, б) дифференцирование по кое-каким признакам. По мнению автора кажется наиболее целесообразным дифференцирование по цене товара (продукта)

Выходим из того, что каждая переданная вещь — независимо от цены — должна быть безошибочным. В условиях дествующих экономических отношений цена все лучше выражает стоимость товаров, и кроме этого по общественному мнению требуется от вещей, более ценных, более продолжительное безошибочное действие. Речь идет только о том, что за испорченность товара как долго должен отвечать поставщик. Надо обратить внимание и на то, что такое решение вопроса не дает в каждом случае удовлетворительные результаты (например по отношению сырья), и что чрезмерное дифференцирование затрудняет работу правоприменяющих органов.

д) По отношению принятия на себя поруки работа занимается тем обстоятельством, что ГК упоминает этот институт как средство обеспечения договора, а в настоящее время стал общепринятым мнение, по которому он имеет место в сфере нарушений договора как следствие ненадлежащего исполнения.

В работе говорится о взаимоотношении ответственности за ненадлежащее исполнение и ответственности в случае принятия на себя поруки, и выражается позиция, по которой различие между двумя институтами имеет не структурный, а степенный характер, поскольку при поруке ответственность должника становится во многом шире, а в то время органические права на выбор у кредитора выгоднее для должника. В определенной сфере считаем правильным обязательное принятие на себя поруки.

е) Материальный базис повышенной ответственности, вытекающей из принятия на себя поруки создает гарантийный фонд, регулированных приказом № /1968 (от 28 февраля) министра финансов. Приказ дает возможность на то, чтобы предприятия — в определенной степени — повысили цену товаров для покрытия расходов, возникающих вследствие принятия на себя поруки. Такое регулирование гарантийного фонда ведет до уменьшения ответственности поставщика, и таким образом уничтожает благоприятные эффекты поруки. Кроме этого, ответственность за ненадлежащее исполнение частично совпадает с ответственностью, вытекающей из принятия на себя поруки, и этот факт предоставляет необоснованную выгоду должникам.

ж) Следует сказать еще несколько слов о «плате за пользование». Если замена вещи происходит уже после пользования кредитором вещью, кредитор необоснованно обогащается; чтобы это не произошло, он дает в этом случае «плату за пользование», несмотря на продолжительность пользования. Этот институт является догматически обоснованным, все таки принуждает кредитора де ать предвременные расходы. Считаем целесообразным в таких случаях — мимо сохранения права на замену — обеспечить для кредитора право отступить от договора, с тем, что он должен был бы платить за пользование. В этом случае он получил бы возможность пешить о том, покрывает ли предвременные расходы, или отказывается от удовлетворения своей потребности и получит обратно цену вещи, уменьшенную платой за пользование.

LAJOS BESENYEI

FRAGEN DER SANKTIONEN DER VERTRAGSVERLETZUNG INNERHALB DES LIEFERUNGSVERTRAGES

(Zusammenfassung)

Die Arbeit ist ein Teil der grösseren Studie: „Sanktionssystem des Produktverkehrsvertrages zwischen den sozialistischen Organisationen, mit besonderer Rücksicht auf die Lieferungsverträge“. In dieser Studie werden die mangelhafte Erfüllung und die anschliessenden Sanktionen, bzw. bei der Durchführung der Sanktionen vorkommende Fragen behandelt.

Die Arbeit geht aus der Grundthese aus, dass das Grundziel und Bewegkraft des Vertrages die Bedarfbefriedigung ist. Dazu ist es — unter anderem — nötig, dass im Güterumsatz Waren von entsprechender Qualität verkehren. Es gibt ein mehrere Rechtszweigen berührendes Regelsystem, dessen Ziel die Garantierung der entsprechenden Qualität ist. Es muss betont werden, dass die Garantierung der entsprechenden Qualität nicht nur rechtliche sondern auch wirtschaftliche Voraussetzungen hat. Gemäss unseres Themas werden in erster Reihe diejenige juristische Anordnungen in Betracht genommen, die im Falle einer Leistung von nicht entsprechender Qualität angewandt sind. Diesbezügliche Fragen können um zwei Rechtsinstitutionen, um die Haftung für Sachmänger und um die Garantie grup-

piert werden. An dieser Stelle werden im Zusammenhang mit der beiden Institutionen die folgenden betont:

a) Bezüglich der Haftung für Sachmangel ist die Beantwortung der Frage, ob die Mangelhaftung eine gesteigerte und absolute Verantwortung ist, grundlegend. In der Fachliteratur sind die Standpunkte abweichend. Die Studie vertritt den Standpunkt, der die Verantwortung der Mangelhaftung als absolute betrachtet. Auch unserer Meinung nach bedeutet die Bedingung im 4. Abschnitt des 305. § ZGB — der Befugter hat beim Abschluss des Vertrages den Fehler gekannt — eigentlich nur, dass es um keine mangelhafte Leistung geht.

b) In Hinsicht der aufgrund der Mangelhaftung geltend machenden Anforderungen stellt die Regierungsverordnung Nr. 10/1966 (II. 14.) eine im ZGB abweichend bestimmte Stufenfolge und knüpft die Ausübung der einzelnen Haftungsrechte an Voraussetzungen. Die Studie schliesst sich an die Meinung, die auf diesem Gebiet eine grössere Spannkraft, für die Befugten eine grössere „Bewegungsfreiheit“ für begründet hält. In erster Reihe wäre es bei der Anwendung des Rechts auf Wechsel begründet, die gegenwärtigen, engen Bedingungen zu erweitern.

c) Auf dem Gebiet des Lieferungsvertrages hat die Haftungszeit — im Gegenteil zu den Anordnungen des ZGB-s — einen Verjährungscharakter. Der Verjährungscharakter der Haftungsfrist wirft auf, wie sich die Regeln der „Festigung“ der Verjährung verändert. Die Regeln der „Festigung“ der Verjährung wurden durch das ZGB verändert und es wurde eine eigenartige Konstruktion angewandt, was eigentlich statt der „Festigung“ der Verjährung nichts anders als die Verlängerung der Verjährungszeit bedeutet. Für die Verlängerung der Verjährungszeit gibt das ZGB — auch für die einzelnen Fällen — eine Anordnung. Für die Verjährung von 6 Monaten bei der Mangelhaftung trifft das ZGB keine Anordnung. In der Praxis wird die Dauer der Verlängerung in 3 Monaten bestimmt. Die Studie wirft auf, dass die Dauer der Verlängerung nicht für den genannten Fällen, sondern im bestimmten Teil der Verjährungszeit festgelegt werden sollte.

Unserer Meinung nach hat diese Lösung einen doppelten Vorteil. Einerseits müsste man bei einer neuen Bestimmung des Verjährungstermins extra über den Mass der Verlängerung keine Anordnung treffen, andererseits bestünde bei der Verlängerung der einzelnen speziellen Verjährungszeit eine entsprechende Proportion, d. h. die gegenwärtig nicht geregelten Fällen (zB. Haftung beim Viehkauf, Eingriff in das Urheberrecht usw.) würden eine Lösung finden.

d) Ebenfalls der Verjährungscharakter der Mangelhaftung wirft das Problem auf, das es wegen der Verlängerungsmöglichkeit der Haftungsfrist die Einführung einer Frist nötig ist, über den die Verlängerungsmöglichkeit der Haftungsfrist ausgeschlossen ist. Im allgemeinen ist es anzunehmen, dass ein objektiv abgegrenzte Frist nötig ist. Ein entgegengesetzter Standpunkt würde bedeuten, dass den Schuldner die sinnvollen Grenzen übersteigende Anordnungen gestellt würden.

Vor allem ist das ein Problem, auf welchem prinzipiellen Grund diese objektive Frist bestimmt werden könnte. Die zwei mögliche Lösungen: entweder muss diese Frist einheitlich festgelegt oder irgendwelcher Gesichtspunkten nach differenziert werden.

Unserer Meinung nach ist diese Differenzierung durchaus begründet — den möglichen Gesichtspunkten gemäss — ist die Studie für eine Differenzierung dem Preis nach. Der Ausgangspunkt heisst: eine jede Leistung — unabhängig vom Wert — muss während der sechs monatigen Frist tadellos sein. Unter den heutigen wirtschaftlichen Verhältnissen wird der Preis eines Produktes immer mehr zur Ausprägung seines Wertes. Auch der allgemeinen Auffassung nach erwartet man von einem Produkt vom höheren Wert ein tadelloses Funktionieren, wenn auch nicht im höheren Stufe aber allerdings doch während längerer Zeit. Hier geht es nur darum, wie lange der Verpflichtete im Falle der Schadhafthaltung verantwortlich gemacht werden könne, wie lange die Garantie bestehe.

Wir haben mit der Schwierigkeit gerechnet, dass die übertriebene Differenzierung die Rechtsanwendungsarbeit erschwert, weiter, dass es innerhalb eines bestimmten Kreises (z. B. Grundstoffe) diese Lösung zu keinem befriedigenden Ergebnis führt, wir glauben aber, dass die nicht übertriebene Differenzierung in allen Fällen, wo der Preis des Produktes den Wert, die Qualität des Produktes ausdrückt, wohl ein gerechtes Ergebnis haben könnte.

e) In Zusammenhang mit der Garantie befaßt sich die Studie mit den Umstand, dass im ZGB die Garantie nur noch als ein Mittel der Bestätigung des Vertrages.

behandelt wird, zur gleichen Zeit ist der Ansicht, dass es seinen Platz als eine Folge der mangelhaften Leistung innerhalb der Vertragsverletzung hat, allgemein anerkennt.

Die Studie behandelt das Verhältnis der Garantie zur Haftung und nimmt den Standpunkt ein, dass der Unterschied zwischen den beiden Institutionen viel mehr graduell als strukturell ist. Bei der Haftung ist die Mehrverantwortlichkeit des Verpflichteten in mehrer Hinsicht nachweisbar, die Begrenzung des Rechts auf Wahl der Befugten innerhalb der Garantie ist aber für den Verpflichteten vorteilhafter. In Zusammenhang mit dem Zustandekommen der Gewährleistung — im bestimmten Kreis — halten wir die Verpflichtung der Garantie weiterhin für begründet.

Den materiellen Grund für die aus der Garantie stammenden Mehrverantwortung gibt der Garantiegrund, geregelt durch die Anordnung Nr. 5/1968. (I. 28) des Finanzministers. Die Anordnung ermöglicht es für die Produktionsbetriebe, dass bei dem Preis der Ware auch Garantiekosten im bestimmten Masse zugerechnet werden. Unserer Meinung nach wirkt die derartige Regelung des Garantiegrundes in die Richtung der Verantwortungsminderung des Lieferanten und können die günstige Wirkung der durch die Garantie gewährleisteten Vorteile vernichten. Letzten Endes bilden die Käufer eine „Gefahrgemeinschaft“, es kommt also eine Versicherungs-konstruktion zur Geltung. Zur gleichen Zeit bedeutet es für den Verpflichteten durch das teilweise Übereinstimmen der Garantie und der Haftung unbegründete Vorteile.

g) Der Wechsel kann sowohl aufgrund der Haftung, als auch der Garantie erfolgen. Wenn der Wechsel in einem Zeitpunkt erfolgt, als der Befugte die Ware schon in Gebrauch genommen hat, erfolgt bei dem Befugten eine ungerechtfertigte Bereicherung. Das zu beseitigen besteht die Gebrauchsgebühr. Das Wesentliche ist, dass der Befugte, abhängig von der Zeit des Gebrauchs die Gebrauchsgebühr zahlt, ausgeglichen dadurch seine ungerechtfertigte Bereicherung. Unseres Erachtens ist es dogmatisch wohl begründet, zwingt aber den Befugten vorzeitig zu Ausgaben. Es scheint zweckmässig zu sein, wenn die Möglichkeit auf Verzicht — selbstverständlich bei Gebrauchsgebührenzahlung — den Befugten in solchen Fällen gesichert wäre, so könnte einer erwägen, ob er sich auf die vorzeitige Ausgabe verpflichtet oder ob er auf sein Bedarfsbefriedigung verzichtet und den Wert der Leistung, nach Abzug der Gebrauchsgebühr, zurückbekommt.